

Ekumenska nastojanja biskupa Ćirila Kosa

Kulaš, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:222586>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

EKUMENSKA NASTOJANJA BISKUPA ĆIRILA KOSA

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Antun Japundžić

Student:

Helena Kulaš

Đakovo, 2021.

Sažetak

Ekumenska nastojanja biskupa Ćirila Kosa

Rad se bavi istraživanjem ekumenskog djelovanja đakovačkoga biskupa Ćirila Kosa (1919.-2003.) te se u tom smislu predstavlja njegova biografija i okolnosti u kojima je Kos postao biskup i u kojima je djelovao. Naglasak se, dakako, stavlja na njegova ekumenska nastojanja što se iščitava i dolazi do izražaja ponajprije kroz njegove propovijedi i pozdrave koje je održavao na susretima sa predstavnicima drugih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica, na molitvenim osminama te drugim bitnim ekumenskim događajima koji su se zbili u vrijeme njegovog biskupskog djelovanja.

Najvećim dijelom rad je rađen na temelju još neobjavljenih izvora iz Nadbiskupijskog arhiva u Đakovu te su u tom smislu istraženi razni i brojni izvori kao što je dnevnic biskupa Kosa, njegove propovijedi, pisma, čestitke kao i mnogi drugi službeni spisi. Sve je to pomoglo u slaganju ekumenskog mozaika i boljem shvaćanju ekumenskoga nastojanja biskupa Kosa. Osim toga, njegovu biskupsku službu snažno je obilježilo i vrijeme Domovinskog rata što se svakako odrazilo i na njegovo ekumensko djelovanje, a što je također prikazano u ovome radu.

Ključne riječi: biskup Ćiril Kos, ekumenski dijalog, ekumensko nastojanje, Molitvena osmina, Domovinski rat

Summary

Ecumenical endeavours of bishop Cyril Kos

This study talks about the ecumenical impact of Croatian bishop Cyril Kos from Đakovo (1919 – 2003), and represents his biography and the circumstances in which he became, and acted as a bishop. The emphasis of the study is on his ecumenical endeavours, which can be read and seen through many of his sermons and receptions, that he held on gatherings and meetings with representatives of other Christian Churches and church communities, Octave of Prayer for Christian Unity, and other important ecumenical events, which happened in time of his episcopal impact.

The greatest part of this study is based on unpublished sources of the Archdiocesan Archives in Đakovo. This means that numerous different sources, like bishop Kos's diaries, his sermons, letters, felicitations, and many other official files were researched. They all helped in creating an ecumenical mosaic for better understanding of bishop Kos's ecumenical endeavour. On the other hand, his episcopal service was strongly marked by the Croatian War of Independence. The influence of War on his ecumenical impact is also presented in this study.

Key words: *bishop Cyril Kos, ecumenical dialogue, ecumenical endeavour, Octave of Prayer for Christian Unity, Croatian War of Independence*

Uvod

Zasigurno je dobro poznato da je Đakovačka i Srijemska biskupija jedna od biskupija koja ima dugu tradiciju ekumenskog djelovanja. Vidljivo je to još u doba biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1815.-1905.) koji je neumorno radio i zalagao se za jedinstvo kršćana te je zbog tog svoga nastojanja na našim prostorima poznat i kao „preteča ekumenizma“. I nakon Strossmayera ta tradicija nastojanja oko kršćanskog jedinstva ostala je prisutna u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji sve do danas.

Tako je i biskup Ćiril Kos (1919.-2003.) ostavio upečatljive korake u svome ekumenskom djelovanju. Upravo njegovo ekumensko nastojanje želimo istražiti u ovome radu. Stoga je nakana ovoga rada prikazati ekumenska nastojanja biskupa Kosa u vrijeme njegove biskupske službe koja je trajala od 09. veljače 1974. do 09. veljače 1997. godine.

Rad koji se bavi navedenom tematikom podijeljen je na tri dijela. Prvi dio rada donosi pregled ekumenizma u biskupiji prije biskupa Kosa te okolnosti koje su biskupa potakle na ekumensko djelovanje. U drugom dijelu rada naglasak je stavljen na razne proslave koje su također u sebi imale ekumensku dimenziju bilo da ih je on organizirao ili su bile organizirane od strane neke druge Crkve ili crkvene zajednice.

Na koncu, treći dio rada donosi pogled na Molitvene osmine, ekumenske posjete i poznanstva koja je imao među pripadnicima drugih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. Osim toga, i iz čestitki koje je slao o Božiću i o Uskrsu vidljiva su njegova ekumenska nastojanja na što ćemo ukazati također u trećem dijelu rada u kojem ćemo istaknuti i njegovu ekumensku težnju i djelovanje za vrijeme Domovinskog rata.

1. Ekumenizam prije biskupske službe biskupa Ćirila Kosa

Današnja Đakovačko-osječka nadbiskupija odnosno nekadašnja Đakovačka i Srijemska biskupija¹ ima dugu tradiciju ekumenizma i to počevši s biskupom Josipom Jurajem Strossmayerom koji je na našim prostorima poznat kao „preteča ekumenizma“. Osim toga i sam geografski položaj biskupije pridonijeo je ostvarenju duge ekumenske tradicije. U tom smislu i biskup Ćiril Kos u vremenu prije nego je postao biskup imao određene preduvjete i okolnosti koje su mu omogućile da kasnije djeluje u ekumenskom duhu.

1.1. Ekumenizam u biskupiji prije biskupa Kosa

Geografski položaj Đakovačke i Srijemske biskupije je na prostoru nekadašnje granice Istočnog i Zapadnog Rimskog Carstva i upravo zato ima neobičnost da na istočnom dijelu žive rimokatolici i pravoslavci. Takav ambijent zasigurno je plodno tlo za ekumenski dijalog.

Također duga ekumenska tradicija u biskupiji vidljiva je i u održavanju Molitvene osmine za jedinstvo kršćana u crkvi svetog Jakova kod kapucina u Osijeku gdje se molitva za jedinstvo kršćana održava još od 1927. godine.² Za vrijeme svoje biskupske službe biskup Kos je redovito odlazio na ove molitvene susrete što će se moći vidjeti u ovome radu.

Kao što smo spomenuli, „preteča ekumenizma“ na našem prostoru bio je biskup Josip Juraj Strossmayer koji je još na Prvom vatikanskom saboru pokazao ekumensku širinu te je radio na jedinstvu Pravoslavne i Katoličke crkve u slavenskim narodima.³ Biskup Ćiril Kos se često u svojim govorima, pismima, čestitkama i propovijedima pozivao upravo na biskupa Strossmayera⁴ na što ćemo i sami ukazati kasnije u ovome radu.

¹ Ovaj rad će koristiti naziv biskupije koji je bio do 2008. godine budući da rad obuhvaća taj vremenski period.

² Usp. M. SRAKIĆ, *Cruce et labore-Križem i radom*, Đakovo, 2014., 566.

³ Usp. A. ČEČATKA, *Viđenje Crkve J. J. Strossmayera (1815.-1905.)*, Đakovo, 2001., 10.

⁴ Tako na primjer, u razgovoru za *Veritas* 1982. biskup Kos kaže kako Đakovo, po Strossmayeru, ima specifičan ekumenski položaj koji je Strossmayer često i isticao i koji je naglašen u katedrali. Tom prigodom također navodi kako Strossmayer nije htio da Đakovo bude ekumenski centar pa čak ni biskupija

Prethodnik biskupa Kosa, biskup Bäurlein je 1964. osnovao Dijecezanski odbor za sjedinjenje Crkava. Ovaj korak je učinio potaknut Drugim vatikanskim saborom. Za tajnika u ovaj odbor postavlja Ćirila Kosa. Osim toga, te godine i iduće, u *Vjesniku Đakovačke biskupije* objavljen je veliki broj članaka anonimnih autora upravo o ekumenizmu.⁵ Još jedan veliki korak Đakovačke i Srijemske biskupije na ekumenskom planu je prvi prijevod na hrvatski jezik dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*.⁶ Međutim, biskup Bäurlein nije stao samo na osnivanju odbora za sjedinjenje on je istinski čuvao i njegovao duh bratstva, a to se moglo vidjeti a najvišoj razini između episkopa i biskupa.⁷ U ovakvim okolnostima pojavljuje se i djeluje i Ćiril Kos.

1. 2. Biografija biskupa Ćirila Kosa

Ćiril Kos rođen je u Ribić Brijegu, odrastao u Slavoniji te je tijekom svog svećeničkog života, a napose biskupskog djelovanja, pokazivao zalaganje za ekumenizam. Kao mladi svećenik bio je postavljen u župe gdje je bilo i pravoslavno i katoličko stanovništvo što je ostavilo traga na njegovo kasnije ekumensko djelovanje.

19. studenog 1919. u Ribić Brijegu u Župi Ivanec u Hrvatskom Zagorju rođeni su Ćiril Kos i njegov brat blizanac Ivan Kos.⁸ Braća su rođena od oca Josipa i majke Marije.⁹ Obitelj se 1925. seli u Slavoniju u Harkanovce. Ćiril se školovao u klasičnoj gimnaziji u Širokom Brijegu te u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu.¹⁰ Još kao bogoslov pokazivao je zanimanje za ekumenizam, a to svjedoči i članak koji je napisao u *Glasniku biskupije*

iako ima dobar geografski položaj da to bude, ali želio je da katedrala pokaže ljepotu i otvorenost prema „pravoslavnoj braći“. Zbog toga je Strossmayer katedralu posvetio jedinstvu Crkava i želio je da Hrvatska bude most, a vjerovao je da Hrvatska ima mesijansku ulogu u ekumenskom poslanju. Usp. LJ. MARAČIĆ, Razgovor sa đakovačkim biskupom u povodu stote obljetnice katedrale, Ne samo biser arhitekture, u: *Veritas*, (1982.) 9, 8-11, ovdje 10-11.

⁵ Usp. D. KUŠEN, *Prostori ekumenizma, Biskupija đakovačka ili bosanska i srijemska kao locus oecumenismi: 1959.-1990.*, Zagreb, 2006., 41-45.

⁶ Usp. Dekret o ekumenizmu, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* (dalje: *VDB*), 18 (1965.) 1, 3-9.

⁷ Usp. M. SRAKIĆ, *Cruce et labore-Križem i radom*, Đakovo, 2014., 567.

⁸ Usp. M. SRAKIĆ, In caritate, humilitate et vitae simplicitate, oproštajni govor mons. Marina Srakića, biskupa đakovačkog i srijemskog, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* (dalje: *VDSB*), 131 (2003.) 7-8, 483-485, ovdje 483.

⁹ Usp. S. KRALJEVIĆ-ČILIĆ, Ispraćaj i ukop biskupa Ćirila Kosa, u: *VDSB*, 131 (2003.) 7-8, 488-497, ovdje 488.

¹⁰ Usp. M. SRAKIĆ, In caritate, humilitate et vitae simplicitate, oproštajni govor mons. Marina Srakića, biskupa đakovačkog i srijemskog, u: *VDSB*, 131 (2003.) 7-8, 483-485, ovdje 483.

Bosanske i Srijemske o štovanju Majke Božje na kršćankom Istoku.¹¹ Na kraju članka zaključuje: „Marija je, dakle, Majka kršćanskog jedinstva, zajednička majka istočnih i zapadnih kršćana. (...) Nadamo se, da će Marija istočnjacima koji su sačuvali toliku pobožnost prema Njoj, u svojoj blagosti, izmoliti sjedinjenje. Zato molimo često sa svetom Crkvom da im njihova ljubav prema Mariji pomogne. Neka Ona izravna jaz koji je među nama jer i oni skupa s nama štuju u Njoj ogledalo pravde i svetosti, štuju odvetnicu svoju i blagodarnicu svih dobara Božjih. Daj, stoga, molimo, Majko milostiva, da svi budemo po Tebi opet jedno kao što smo i bili; daj, da naskoro bude, po želji Tvojega Božanskog Sina, samo jedan ovčinjak i jedan pastir.“¹²

Za svećenika ga je zaređio biskup Antun Akšamović 9. srpnja 1944. godine.¹³ Nakon ređenja imenovan je kapelanom u Srijemskoj Mitrovici. Nakon što je župnik Mitrovački bio uhićen i osuđen, Ćiril Kos je imenovan privremenim upraviteljem župe. Nakon župe u Srijemskoj Mitrovici koja je na području gdje živi katoličko i pravoslavno stanovništvo, u studenom 1946., imenovan je upraviteljem župe u Trnjanima gdje je također pomiješano katoličko i pravoslavno stanovništvo.¹⁴ Djelovanje u ovim župama sa pravoslavnim i katoličkim stanovništvom omogućilo mu je kasnije bolju mogućnost dijaloga sa pravoslavnim vjernicima i hijerarhijom Pravoslavne Crkve. To je vidljivo u mnogobrojnim susretima sa Žarkom Kosićem, pravoslavnim parohom koji je bio paroh u Trnjanima u isto vrijeme kada i Ćiril Kos.¹⁵

Na ovoj službi ostao je sve do 1951. kada je imenovan duhovnikom Bogoslovnog sjemeništa. U vrijeme dok je bio duhovnik bavio se i izdavačkom djelatnošću.¹⁶ I u ovome razdoblju može se vidjeti zalaganje za ekumenizam. Tako je jednoj propovijedi za blagdan svetog Poliona rekao kako je sveti Polion rođen od pravoslavnih roditelja te da se u molitvama moli da se što prije dogodi jedinstvo za koje je Krist molio.¹⁷

Jedan teški period života počeo je 5. listopada 1959. kada su u zgradu Visoke bogoslovne škole i Bogoslovnog sjemeništa došli supovci koji su obavili premetačinu.

¹¹ Usp. Ć. KOS, Štovanje Majke Božje na kršćankom Istoku, u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* 80 (1942.) 8 i 10, 60- 63, 77-79, ovdje 78.

¹² *Isto.*

¹³ Usp. M. SRAKIĆ, *Opjevajmo slavne muževe*, Đakovo, 2013., 169.

¹⁴ Usp. *Isto*, 170.

¹⁵ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, VI-VII/1986., 156.

¹⁶ Usp. M. SRAKIĆ, *Opjevajmo slavne muževe*, Đakovo, 2013., 171-172.

¹⁷ Usp. HR (Republika Hrvatska)-NAĐ (Nadbiskupijski arhiv u Đakovu)-64 (fond biskupa Ćirila Kosa)-T (Tema) Propovijed za svetog Poliona, 27.04.1953.

Tada je UDBA¹⁸ odvela šest profesora i bogoslova među kojima je bio i duhovnik.¹⁹ Istražni postupak trajao je do siječnja 1960. te je duhovnik Kos na montiranom procesu osuđen na sedam godina zatvora.²⁰ Kaznu zatvora je odslužio u Staroj Gradišci u trajanju od dvije i pol godine. Iz zatvora Stara Gradiška izašao 01. svibnja. 1962. kada se ponovno vratio u Đakovo. Po povratku u Đakovo biskup Bäurlein mu je dao mnoge službe, a 1973. mjesec dana prije smrti biskupa Bäurleina, Ćiril Kos je imenovan generalnim vikarom te je nakon smrti biskupa Bäurleina imenovan za kapitularnog vikara.²¹

Biskupija je poslije 6 mjeseci čekanja biskupa dobila biskupa Kosa 9. veljače 1974. godine.²² Biskupsko geslo mu je bilo „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate* – U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života“.²³ Ovo geslo se moglo pokazati i u njegovu ekumenskom djelovanju koje je bilo puno ljubavi poniznosti i jednostavnosti. Na dan ređenja, 17. ožujka 1974. godine, veliki broj ljudi se okupio u Đakovu. Za biskupa ga je posvetio Maria Cagne apostolski pronuncij, a suposvetitelji su bili Franjo Kuharić zagrebački nadbiskup i Smiljan Čekada sarajevski metropolit.²⁴ Samo biskupsko ređenje pokazuje smjer kojim je upravljeno njegovo buduće ekumensko djelovanje. U svom nagovoru na dan ređenja među zahvalama prisutnima zahvalio se episkopu Makariju. U zahvali je istaknuo kako mu je drago zbog prisutnosti jer je to jamstvo²⁵ „sretnog ekumenskog gibanja“²⁶ na putu Isusovoga da svi budu jedno i „da tako svijet vjeruje da nas On šalje“.²⁷ Ovime je upozorio na važnost autentičnog svjedočenja evanđelja.²⁸

Na početku biskupske službe 1975., dočeka ga je tzv. Županjski slučaj u kojem Županjski župnik poslije dekreta koji je izdao biskup Kos, nije htio otići iz župe te je dio

¹⁸ Uprava državne bezbjednosti.

¹⁹ Usp. M. SRAKIĆ, „Nisam se prepoznao!“, J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“ - Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 65-103, ovdje 68-69.

²⁰ Usp. *Isto*, 75-84.

²¹ Usp. M. SRAKIĆ, *Opjevajmo slavne muževe*, Đakovo, 2013., 178-179.

²² Usp. G. VARGA, Uz desetogodišnjicu biskupske službe Msgra Ćirila Kosa đakovačkog i srijemskog biskupa 1974 -17.III.- 1984, u: *VDSB*, 37 (1984.) 3, 43-44, ovdje 43.

²³ Usp. M. SRAKIĆ, *Opjevajmo slavne muževe*, Đakovo, 2013., 179.

²⁴ Usp. G. VARGA, Uz desetogodišnjicu biskupske službe Msgra Ćirila Kosa đakovačkog i srijemskog biskupa 1974 -17.III.- 1984, u: *VDSB*, 37 (1984.) 3, 43-44, ovdje 43.

²⁵ Usp. Nagovor novog biskupa msgr-a Ćirila Kosa, u: *VDB*, 27 (1974.) 4, 78-79.

²⁶ *Isto*.

²⁷ *Isto*.

²⁸ Usp. A. JAPUNDŽIĆ, Ekumenski rad biskupa Ćirila Kosa, u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“ - Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 207-222, ovdje. 208.

vjernika bio na strani župnika, a dio na strani biskupa. Ovaj slučaj koji nije bio ni malo lagan ni jednostavan završio je 1977. godine.²⁹ Nadalje, u vrijeme biskupa Kosa je bilo i mnogo jubileja koji su imali također ekumenski značaj.

U svom biskupskom djelovanju dao je izgraditi Dom za umirovljene svećenike, obnovljena je i modernizirana biskupska ekonomija, gradio se veliki broj crkava, obnovljene su se stare crkve, osnovane su nove župe, podigli su se novi župski domovi, vjeronaučne prostorije i još puno toga. Nadalje, pod vodstvom biskupa Kosa u biskupiji se osjetio i postkoncilski duh, postavljen je novi pastoralni plan, održavale su se koncilске tribine, vodila se briga o ministrantima, održavani su tečajevi za zaručnike.³⁰ Kos je bio ugledni član Biskupske konferencije Jugoslavije, a kasnije i Hrvatske biskupske konferencije. Devetnaest godina je bio predsjednik Vijeća za katehizaciju, a jedno vrijeme i član komisije za odnose sa Državom.³¹

U svom pastirskom djelovanju zalagao se za djelovanje u duhu Drugog vatikanskog sabora. Kao novoimenovani biskup naglasio je da je njegova molitva i prvi zavjet provođenje poruke Sabora u život.³² Tako u uvodnoj riječi u prvom broju *Diacovensie* biskup Kos ističe kako je potrebno živjeti u novim vidicima u Duhu Drugog vatikanskog sabora.³³ Upravo to njegovo djelovanje u duhu Sabora uočljivo je u njegovu ekumenskom djelovanju.

Biskup Ćiril Kos preminuo je 6. srpnja 2003. u Kliničkoj bolnici u Osijeku. Umro je u 84. godini života, 59. godini svećeništva i 30. godini biskupske službe.³⁴ Na njegovu ukopu bili su i predstavnici drugih vjerskih zajednica.³⁵ Tada su biskupiji izraze sućuti povodom smrti biskupa Kosa uputili: mitropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan Pavlović, episkop srijemski, episkop osječko-poljski i baranjski Lukijan, biskup Reformirane kršćanske Crkve, predsjednik kršćanske Adventističke Crkve, paroh vinkovački, biskup

²⁹ Usp. M. AKMADŽA, Biskup Ćiril Kos i komunističke vlasti 1974.-1990., u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“ - Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 27-63., ovdje 30-36.

³⁰ Usp. G. VARGA, Uz desetogodišnjicu biskupske službe Msgra Ćirila Kosa đakovačkog i srijemskog biskupa 1974 -17.III.- 1984, u: *VĐSB*, 37 (1984.) 3, 43-44, ovdje 44.

³¹ Usp. M. SRAKIĆ, *Opjevajmo slavne muževe*, Đakovo, 2013., 185.

³² Usp. P. ARAČIĆ-A. PAVLOVIĆ, Naglasci biskupa Ćirila Kosa u vođenju Biskupije, u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“ - Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 1-17, ovdje 4.

³³ Usp. Ć. KOS, Biskupova riječ, u: *Diacovensia*, 1 (1993.) 1, 9-10, ovdje 10.

³⁴ Usp. S. KRALJEVIĆ- ČILIĆ, Ispraćaj i ukop biskupa Ćirila Kosa, u: *VĐSB*, 131 (2003.) 7-8, 488-497, ovdje 488.

³⁵ Usp. *Isto*, 493.

Crkve Božje u RH, Protestantska reformirana kršćanska Crkva u RH i predsjednik Evandeoske Crkve u RH te mnogi drugi.³⁶ Tako na primjer biskup Reformirane kršćanske Crkve u izrazu sućuti piše: „znam kako će draga uspomena uvijek ostati živa u mom srcu, a siguran sam i u srcu svih onih koji su ga imali čast poznavati“.³⁷ Upravo ovakvi izrazi sućuti pokazuju kako je biskup Kos pristupao drugim kršćanima te kako se istinski zalagao za ekumenizam i ekumenski dijalog.

³⁶ Usp. Izrazi sućuti, u: *VDSB*, 131 (2003.) 7-8, 498- 510, ovdje 505.

³⁷ *Isto.*

2. Ekumenska nastojanja biskupa Kosa u proslavama

Da svi budu jedno (Iv 17,21)

U vrijeme biskupskog djelovanja biskupa Kosa bilo je više proslava i jubileja kojima je pokušao što više dodati ekumenski vid referirajući se često na svoga, predšasnika, biskupa Strossmayera i na tada aktualna svjetska ekumenska zbivanja. Osim proslava i jubileja koja je organizirao, rado je sudjelovao i na proslavama drugih kršćanskih zajednica.

Gostovanje muškog hora Sveti Sava iz Pokrovske Crkve u Beogradu također je jedan ekumenski događaj. Zbor je pjevao pod dvije svete mise u katedrali u Đakovu. Tada su pjevači bili gosti i na objedu te je biskup pozvao parohije iz okolice, međutim, oni se nisu pojavili.³⁸ Ovaj događaj je vrlo lijep primjer ekumenske suradnje s početka biskupske službe.

Nadalje, može se vidjeti kako je u Moroviću 1976. godine prigodom posvete novih zvona prisustvovao i pravoslavni paroh.³⁹ Također su u Rumi 1982., gdje su se slavili srijemski mučenici, a gdje je biskup predvodio misno slavlje, bila prisutna dva pravoslavna svećenika iz Iriga.⁴⁰ Prigodom blagoslova nove crkve u Vrhovini, župa Trnjani, u travnju 1986. u svoj dnevnik biskup Kos bilježi kako je bio prisutan i pravoslavni paroh i njegova gospođa iz Klokočevika.⁴¹ Budući da se ovi i drugi događaji mogu pronaći u njegovim dnevnicima, može se vidjeti koliko su mu bile bitne prisutnosti pravoslavnih svećenika na proslavama gdje je i sam sudjelovao.

Da o jedinstvu nije govorio samo kada su bili prisutni predstavnici drugih kršćanskih zajednica pokazuje i propovijed koju je imao na Veliki četvrtak 1981. godine. U homiliji je imao razmišljanje o Kristovoj molitvi „da svi budu jedno“ (Iv 17,21). Ovo jedinstvo je gledao kao jedinstvo klera, a isto tako i kao jedinstvo cijele Crkve. Naglašava dva poziva na jedinstvo koja dolaze od Svetog Oca Ivana Pavla II. Jedan je poziv iz Apostolskog pisma *Egregiae virtutis* u kojemu su Ćiril i Metod proglašeni suzaštitnicima Europe i koji su poslani od carigradske Crkve, a potvrđeni od Apostolske Stolice. Drugi

³⁸ Usp. HR-NAĐ-10 (fond Ordinarijat)-862/1975.

³⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D (Dnevnici) 1976., 20.03.1976.

⁴⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1982., 05.11.1982.

⁴¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 13.04.1986.

poziv Svetog Oca je u Pismu *A Concilio Constantinopolitano I* u kojem papa govori o 1550. godišnjici Efeškog i 1600. godišnjici Carigradskog sabora koji su dvije snažne karike prvotnog jedinstva i zajedničke ispovijesti vjere.⁴² Osim što je govorio o jedinstvu naglašavao je i dokumente koji su djelomično imali i ekumensku konotaciju. Još jedna propovijed u kojoj je tema bila jedinstvo bila je na blagdan Tijelova 1986. kada je molio je za mir, jedinstvo i rast otajstvenog Tijela Crkve.⁴³

Na blagdan Male Gospe 1986. godine biskup Ćiril je predvodio misno slavlje u Srijemskim Karlovcima. Na misi i na ručku su predstavnici vlasti te dva pravoslavna svećenika kao delegati srijemskog episkopa.⁴⁴ Te godine bila je 600. obljetnica smrti svetog Ivana Kapistrana kada je u Iloku održana središnja proslava.⁴⁵ Ovo je bila još jedna prilika za ekumenski dijalog budući da su bili prisutni predstavnici Pravoslavne Crkve kao i biskup Evangelističke slovačke Crkve.⁴⁶

Iduće godine u župi Aljmaš bio je blagoslov nove crkve. Blagoslov je obavio biskup, a pri blagoslovu je bio prisutan i srijemski episkop.⁴⁷ Iste te godine u lipnju u Tordincima je obnovljena crkva iznutra i izvana. Biskup Kos je predvodio misno slavlje te blagoslovio crkvu. Među prisutnima je bio i pravoslavni paroh.⁴⁸ Osim toga, iste godine u Osijeku povodom 300. godišnjice oslobođenja od Turaka, održana je proslava koja je trajala od 29. rujna do 18. listopada. Središnja proslava održana je 18. listopada, a na svečanom euharistijskom slavlju sudjelovali su i predstavnici Pravoslavne Crkve.⁴⁹ 16. listopada kod kapucina je održan i simpozij koji je otvorio biskup Kos, a među prisutnima su također bili i predstavnici Pravoslavne Crkve.⁵⁰ Dakle, 1987. više je događaja koji su na prostorima biskupije imali ekumenski odjek.

Nadalje, na blagdan Gospe Brze Pomoći u Slavanskom Brodu 1988. godine Kos je u propovijedi govorio o Marijanskoj pobožnosti. Također je naglasio kako je Ljubav prva zapovijed te je progovorio o ispunjenju te zapovijedi na križu i u Betlehemu.⁵¹ Što je najvažnije za našu temu, rekao je: „Budite jedno! Svi kršćani. Osobito pravoslavni koji

⁴² Usp. HR-NAĐ-64-T Nagovor na Sveti četvrtak, 16.04.1981.

⁴³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 29.05.1986.

⁴⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 08.09.1986.

⁴⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 25.10.1986.

⁴⁶ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, XI-XII/1986., 217-220.

⁴⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1987., 20.08.1987.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, VII-VIII-IX/1987., 183.

⁴⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1987., 04.10.1987.

⁴⁹ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, X-XI/1987., 201-202.

⁵⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1987., 16.10.1987.

⁵¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 08.01.1988.

se s nama natječu, a često i pretječu u štovanju Blažene Djevice“.⁵² Propovijed je završio riječima upućenima Gospi Brze Pomoći u kojoj moli da se poštujemo, da se međusobno ljubimo i da ju zajedno častimo.⁵³ I ovdje je ponovno pokazao kako je ekumenizam i jedinstvo njegov iskreni naum i želja te kako to ne govori samo u prisutnosti pripadnika drugih crkvenih zajednica nego kada god je to smatrao potrebnim.

Na Zagrebačkom hodočašću u Mariji Bistrici 1988. u homiliji je progovorio o Ruskoj proslavi 1000. godišnjice krštenja Ukrajinaca pri čemu u homiliji je koristio misli iz dokumenta *Magnum baptisimi donum*⁵⁴ pape Ivana Pavla II.⁵⁵ Kasnije te godine u Surčinu je održana proslava 50. godišnjice župe. U homiliji je biskup promišljao na temelju dekreta o Crkvama te o pravoslavnim, protestantskim i anglikanskim crkvama kao i o muslimanskim zajednicama. Naglasio je ljubav prema njima, bližnjima, a posebno prema sestrinskoj Pravoslavnoj Crkvi.⁵⁶ Također je pratio aktualne događaje, ucjepljivao ih u svoju propovijed, koristeći ekumenski dokument. Upravo je tako pokazao kako je pratio što se dešava i kako nije zaobilazio te teme.

U siječnju 1990. biskup Kos je išao u Dubrovnik na ređenje dubrovačkog biskupa te povodom toga bilježi da su tamo bili i predstavnici Pravoslavne Crkve.⁵⁷ Ponovno u svoj dnevnik bilježi ono što smatra bitnim, a to je prisustvo predstavnika Pravoslavne Crkve. Na blagdan Svijećnice te godine biskup Kos je u svečanoj misi slavio i spomen na 175 godina rođenja Strossmayera. Tom prigodom je govorio kako Strossmayer nije prikazao i posvetio samo katedralu nego i sebe: Slavi Božjoj, jedinstvu Crkava, slozi i ljubavi naroda svoga.⁵⁸ Dodajmo ovome da je te iste godine još jedan ekumenski događaj bio u Iloku i to Svjetski molitveni dan žena. Tada su prisustvovali pravoslavni paroh, evangelički pastor te njegovi vjernici koji su aktivno sudjelovali dok pravoslavni vjernici nisu sudjelovali u molitvi. Susret je dogovoren da iduće godine bude kod Slovaka-evangelika. Na svršetku mise uz prigodni nagovor blagoslov je uputio i pravoslavni paroh, a poslije njega i pastor.⁵⁹

⁵² HR-NAĐ-64-D 1988., 08.01.1988.

⁵³ Usp. *Isto*.

⁵⁴ Ovaj dokument je papa uputio u Kijev povodom spomenute proslave.

⁵⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 10.07.1988.

⁵⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 25.09.1988.

⁵⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 14.01.1990.

⁵⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 02.02.1990.

⁵⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 04.03.1990.

Prigoda za ekumenski govor bila je i homilija na blagdan svetog Tripuna u Kotoru kada je biskup Kos naglasio kako je sveti Tripun mučenik Istoka. Biskup ga navodi kao zaštitnika kršćanskog jedinstva. Govori kako u Kotorskoj Crkvi ima više svetaca koji su navjestitelji i molitelji Kristovog „da svi budu jedno“ (Iv 17,21). Osim svetoga Tripuna, ovdje biskup stavlja još i blaženu Ozanu, blaženog Gracija, te tada Slugu Božjeg Leopolda.⁶⁰ Blagdani blaženog, odnosno kasnije svetog, Leopolda Mandića bili su prilika za ekumenske govore, molitve, a ponekad i za ekumenske susrete. Tako je 1977. bio na proslavi godišnjice beatifikacije blaženog Leopolda Mandića u Osijeku. Na proslavi su prisustvovala i 4 pravoslavna svećenika.⁶¹ Dalje se vidi kako je Kos i 1989. godine bio u Osijeku na proslavi svetog Leopolda Bogdana Mandića. Tada je biskup održao homiliju u kojoj je govorio o zalaganju sveca za Kristovo „da svi budu jedno“ (Iv 17,21). Naglasio je važnost molitve za uspjeh ekumenskog zborovanja u Baselu.⁶² U istom svetištu Leopolda Mandića u Osijeku na spomendan svetog Leopolda Mandića, 1991. biskup Kos je predvodio misu na kraju bilježi da je bilo manje vjernika nego inače, ali svejedno je bila puna crkva te piše kako je stanje napeto i neizvjesno u župi gdje je zaštitnik svetac jedinstva. U homiliji se također spomenuo i izjave iz Srijemskih Karlovaca,⁶³ o kojoj će kasnije u ovom radu biti više govora.

U Zagrebu je 1988. godine održan Dan Fakulteta na kojemu je sudjelovao i biskup Kos. Proslava je počela misom te kasnije svečanom akademijom koja je bila u znaku 200. godišnjice smrti Alfonza Liguria. Na proslavi su sudjelovali i predstavnici Pravoslavne i Evangeličke Crkve.⁶⁴ Iduće godine je održan Dan fakulteta na kojemu je biskupu Kosu dodijeljen i počasni doktorat. Prvo je slavljena misa u kapelici Bogoslovnog sjemeništa, a nakon toga je bio svečani akademski čin na kojemu su bili prisutni i predstavnici Pravoslavne, Protestantske i Evangeličke Crkve.⁶⁵

Ovi događaji, koji su bili manjeg obujma, su događaji koji pokazuju ekumensku zauzetost, no osim njih bile su i veće i značajnije proslave i jubileji koji su bili u ekumenskom duhu i gdje je pokazana ekumenska zauzetost biskupa Kosa.

⁶⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K (Korespodencija) Blagdan svetog Tripuna, 03.02.1976.

⁶¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1977., 15.05.1977.

⁶² Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 07.05.1989.

⁶³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 11.05.1991.

⁶⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 25.02.1988.

⁶⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 23.02.1989.

2. 1. Prijenos moći svete Anastazije u Srijemsku Mitrovicu

Jedan od prvih jubileja u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji u vrijeme biskupske službe biskupa Kosa bio je prijenos moći svete Anastazije iz Zadra u Srijemsku Mitrovicu. Ovo je bio događaj koji je imao i ekumensku dimenziju.

U nekadašnji Sirmimum, današnju Srijemsku Mitrovicu, 24. listopada 1976. godine u crkvu svetog Dimitrija iz Zadra je vraćen dio moći svete Anastazije.⁶⁶ Biskup Kos u pozdravu na glavnoj svečanosti prenošenja moći svete Anastazije, poslije pozdrava biskupima i đakonima koji su prisutni i koji su taj dan primili đakonsku službu, pozdravlja i pravoslavne svećenike prisutne na slavlju. U pozdravu kaže kako je „pravo“ da i pravoslavni svećenici budu prisutni budući da je sveta Anastazija svetica Istoka i Zapada, Carigrada i Rima.⁶⁷

Svoju ekumensku zauzetost Kos je također pokazao i ranije iste te godine prigodom proslave svete Stošije u Zadru 15. siječnja. Tada je u homiliji progovorio o svetoj Anastaziji, o njezinoj povijesti te je istaknuo kako je sveta Anastazija zaštitnica kršćanskog jedinstva. Za svetu Anastaziju kaže da je zaštitnica jedinstva zato što pripada i Carigradu i Rimu, dvama bitnim središtima u povijesti Crkve. Nadalje, ističe kako su se nakon prijenosa moći svete Anastazije u Zadar⁶⁸ „sve gušći oblaci“⁶⁹ nadvili na Crkvu, kako te oblake nisu uspjeli rastjerati niti sveti Ćiril i Metod i kako je sve to završilo Crkvenim raskolom Istoka i Zapada. U homiliji donosi i povijesno-geografsku činjenicu koja je loše utjecala na pozitivan kontakt i pomirenje Istoka i Zapada, Rima i Carigrada, a to su barbarski napadi i velika udaljenost Rima i Carigrada. Poslije 900 godina Drugi vatikanski sabor, a posebno 14. prosinca 1975. papa Pavao VI. i izaslanik carigradskog patrijarha metropolite Melitona, bratski se grle izražavajući potrebu Crkve, a to je pomirenje Istoka i Zapada te „ispunjenje Kristove Volje i Molitve: Da svi budu jedno“.⁷⁰ U homiliji moli svetu Anastaziju da na njen zagovor Istočna i Zapadna Crkva budu sakrament ljubavi u svijetu, da svetica koja je zajednička približi čas oproštenja, razumijevanja te da pripravi put sjedinjenju.⁷¹ Dakle, molitva zajedničkih svetaca Istoka

⁶⁶ Usp. G. VARGA, Povratak svetog Anastazije u Sirmium, u: *VDB*, 29 (1976.) 11, 203.

⁶⁷ Usp. Pozdrav biskupa-ordinarija mons. Ćirila Kosa na glavnoj svečanosti 24. listopada u župskoj crkvi u Srijemskoj Mitrovici, *VDB*, 29 (1976.) 11, 204-205, ovdje 204.

⁶⁸ Usp. HR-NAĐ-64-T Homilija biskupa Kosa na proslavi svete Anastazije u Zadru, 15.01.1976.

⁶⁹ *Isto.*

⁷⁰ *Isto.*

⁷¹ Usp. *Isto.*

i Zapada bila je česta kod biskupa Kosa posebice kada se molilo za sjedinjenje Istoka i Zapada.

2. 2. Obljetnica smrti biskupa Strossmayera

O 75. obljetnici smrti „preteče ekumenizma“ i biskupa koji je svoju katedralu posvetio jedinstvu Crkava, na kojega se biskup Kos često pozivao govoreći o ekumenizmu, održana je u Zagrebu svečana akademija.

Zbog Strossmayerove obljetnice smrti 08. travanja 1980. biskup Kos je održao requiem.⁷² Te iste godine 27. i 28. travnja u Zagrebu je održana akademija na kojoj je u predavljanju Strossmayerova lika govorio i o njegovom ekumenskom djelovanju. Naglasio je i njegovo izlaganje na Prvom vatikanskom saboru, tražio prilagođavanje Crkve zahtjevima vremena, a posebno je progovorio o odnosu prema odijeljenoj braći. U tom kontekstu spomenuo je i aktualna ekumenska događanja svoga vremena poput dokinuća stoljetnih anatema te poljubac noge Pavla VI. pred izaslanikom carigradskog patrijarha Melitona. Spominje i smrt Lenjingradskog metropolita na rukama Ivana Pavla I. te zagrljaj Ivana Pavla II. i carigradskog patrijarha Demetriososa. Povezao je slavensku braću Ćirila i Metoda, Strossmayera i papu Ivana Pavla II.⁷³ Za te događaje kaže: „Kakve vizije! Kakva događanja!“⁷⁴ Ovaj događaj po sebi nije bio ekumenski događaj, ali je bitan jer pokazuje misao biskupa Kosa o ekumenizmu kao i o čuvanju spomena na biskupa Strossmayera.

2. 3. Obljetnica posvete Strossmayerove katedrale

Još jedan događaj koji je bio povezan sa Strossmayerovim ekumenskim duhom bilo je 100 godina posvete njegove katedrale u kojoj je i biskup Kos također stolovao, kao 4. nasljednik biskupa Strossmayera.

⁷² Usp. HR-NAĐ-64-D 1980., 08.04.1980.

⁷³ Usp. HR-NAĐ-64-T Govor biskupa Kosa o 75. obljetnici smrti biskupa Josipa Jurja Strossmayera, 27.04.1980.

⁷⁴ *Isto.*

Ova proslava se odvijala u Đakovu od 1. listopada 1981. do 1. listopada 1982. Tom prigodom biskup Kos govori kako taj jubilej treba imati što dublje značenje te je to ujedno prilika da se vjernici upoznaju s duhom ekumenizma čiji je preteča bio Strossmayer. Osim toga također je važno da se vjernici upoznaju sa kultom svetog Ćirila i Metoda.⁷⁵ Za središnji datum proslave odabran je 26. rujna 1982. Tom prigodom u Đakovu se okupio veći broj vjernika, svećenika, biskupa iz zemlje i inozemstva te predstavnika Pravoslavne Crkve. Također je sudjelovao i nadbiskup Casacante Ramon Torrela, potpredsjednik Papinskog vijeća za kršćansko jedinstvo.⁷⁶ U sklopu ove proslave biskup Kos je imao razgovor za časopis *Veritas* te je tada rekao kako je prisutnost potpredsjednika Papinskoga vijeća za kršćansko jedinstvo poseban Božji dar za biskupa Strossmayera, a prema ovome se može iščitati kako je ovo i za njega bio veliki Božji dar.⁷⁷

U svom pozdravnom govoru Kos među svima koje pozdravlja, upućuje pozdrav i predstavnicima Srpske pravoslavne Crkve. Nadalje, Kos se spominje i riječi koje je napisao Strossmayer. Odnosilo se na to da je molio svakoga tko uđe u katedralu da pročita natpis iznad vrata na kojem piše da je katedrala posvećena jedinstvu Crkava te slozi i ljubavi naroda. Uz to poziva da svatko pogleda na oltar svetog Petra koji znači jedinstvo te da pogleda na oltar Ćirila i Metoda i riječi svetog Ćirila o jedinstvu. To je ujedno bio poziv da si svatko treba za cilj postaviti da radi na jedinstvu.⁷⁸ Ova obljetnica posvete katedrale bio je ujedno i događaj koji bi bio na ponos i biskupu Strossmayeru, a na koji je biskup Kos zasigurno bio ponosan jer su se tada okupili i predstavnici Pravoslavne Crkve, kao i potpredsjednik Papinskog vijeća za kršćanstvo jedinstvo.

2. 4. Proglašenje konkatedrale u Srijemskoj Mitrovici

Proglašenje konkatedrale u Srijemskoj Mitrovici u viziji biskupa Kosa trebao je biti ekumenski događaj, no nije bio, ali bez obzira na to ovaj događaj je ovdje prikazan upravo zbog toga što se Kos za to zalagao.

⁷⁵ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, II-III/1981., 75.

⁷⁶ Usp. G. VARGA, 100 godina posvete Strossmayerove katedrale (1882- 1982), u: *VDB*, 35 (1982.) 10, 171-172; HR-NAĐ-64-D 1982., 26.09.1982.

⁷⁷ Usp. LJ. MARAČIĆ, Razgovor sa đakovačkim biskupom u povodu stote obljetnice katedrale, Ne samo biser arhitekture, u: *Veritas*, (1982.) 9, 8-11., ovdje 10-11.

⁷⁸ Usp. HR-NAĐ-64-T Katedrala H

Župna crkva svetog Dimitrija proglašena je konkatedralom 18. ožujka 1984. Tada biskup bilježi u svoj dnevnik kako nisu prisustvovali predstavnici Pravoslavne Crkve kao ni komisije za odnose sa vjerskim zajednicama.⁷⁹ Također je zabilježio kako je smanjen broj hodočasnika zbog „organizacijske hajke po cijelom Srijemu protiv hodočašća i hodočasnika, kao na divljem Zapadu.“⁸⁰ U osvrtu koji je biskup Kos poslao Komisiji za odnose sa vjerskim zajednicama o proslavi godine otkupljenja i proglašenja konkatedrale u Srijemskoj Mitrovici biskup Kos piše kako je o tome obaviještena te također i pozvana Pravoslavna Crkva i to prigodom božićne čestitke i neposredno prije proslave, ali se predstavnici Pravoslavne Crkve nisu pojavili.⁸¹ Episkop Andrej ranije se ispričao da ne može doći jer je taj dan sabor na kojemu mora presjedati te odredio delegate: međutim dva dana prije proslave delegati su se ispričali da ne mogu doći zbog bolesti.⁸²

2. 5. Jubilarna godina Svetoga Metoda

Jedan od najvećih jubileja za vrijeme biskupa Kosa bila jubilarna godina svetog Metoda. Jubilej je imao jaku ekumensku notu radi okupljanja predstavnika drugih crkvenih zajednica, radi toga što se jubilej odvijao na više lokacija te radi toga što su sveti Ćiril i Metod sveci Istoka i Zapada.

Početak jubileja je bio na Svijećnicu u katedrali, a povod toga je bila svijeća koju je darovao papa Ivan XXIII. prigodom 1100. obljetnice „slavenske misije” svete braće. Tada je biskup Kos održao homiliju u kojoj je govorio o papi Ivanu XXIII. te o tome kako je papa smatrao značajnim što se početak Sabora, na kojem se uveo liturgijski jezik i na kojem se desila ekumenska prekretnica. U propovijedi ističe kako je značajno što se Jubilej slavi u godini kada se obilježava 170 godina rođenja biskupa Strossmayera i 80 godina njegove smrti te sve poziva da budu svjetlo naroda, poput svijeće.⁸³

Središnja proslava u Đakovu bila je 4. i 5. srpnja uz prisutnost velikog broja vjernika, svećenika, biskupa, kardinala i predstavnika drugih kršćanskih Crkava.⁸⁴ Neki od prisutnih su bili: predstavnik Reformirane Crkve, predstavnik Pravoslavnog

⁷⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1984., 18.03.1984.

⁸⁰ *Isto.*

⁸¹ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, III/1984., 91-94.

⁸² Usp. HR-NAĐ-10-273/1984.

⁸³ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I/1985., 10-12.

⁸⁴ Usp. *Kronologija slavija*, u: *VDSB*, 38 (1985.) 7-8, 99- 118., ovdje 99-106.

bogoslovnog fakulteta u Beogradu, predstavnik Konferencije europskih Crkava, tajnik patrijarha Bugarske pravoslavne Crkve, Angelarij arhiepiskop Skopski i Ohridski poglavar Makedonske pravoslavne Crkve, Gavril mitropolit Povardarski i drugi. Tom prigodom su Angelarije, tajnik patrijarha Bugarske pravoslavne Crkve i predstavnik Konferencije europskih Crkava srdačnim riječima pozdravili svečani skup.⁸⁵

U pozdravnom govoru biskup Kos je progovorio o jedinstvu Crkava koje nikada nisu bile toliko okupljene kao tada u tolikom broju te o nadi i ljubavi. Izrazio je želju da pri idućem susretu se i euharistija slavi zajedno u ljubavi i najvećoj Gospodnjoj zapovijedi.⁸⁶ Želja mu je da to sve bude u: „Slozi, ljubavi naroda svoga, ne samo svoga, nego svih naroda svijeta i svih naroda nemirne Europe.“⁸⁷ Ovim riječima se spomenuo biskupa Strossmayera za vrijeme kojega je održana 1000. obljetnica smrti svetog Metoda.⁸⁸

Cilj proslave je bilo da se u domovinskoj proslavi oko katoličke zajednice okupe također i nekatoličke Crkve, pogotovo one koje štiju Svetu Braću. A to se posebno odnosi na Srpsku pravoslavnu Crkvu i Makedonsku pravoslavnu Crkvu. Kako bi se to olakšalo pokrenuti su i koraci u smjeru Konferencije europskih Crkava koja je posala dvojicu zastupnika. Vrijedan korak prema međusobnom zbližavanju čini razmjena poljubaca mira na euharistiji te također i zajedništvo za stolom. Ono što nam pokazuje ekumensku zauzetost biskupa Kosa je činjenica da uz mnoštvo gostiju koje je pozvala Biskupska konferencija Jugoslavije uz imena episkopa srijemskog Andreja, episkopa bačkog Nikanora, mitropolita Jovana, upravu eparhije slavonske i arhiepiskopa Angelarija, stoji da ih je pozvao biskup Kos.⁸⁹ Tako u pozivima episkopu Andreju,⁹⁰ episkopu Nikanoru,⁹¹ mitropolitu Jovanu te episkopu slavonskom piše kako ih iskreno i prijateljski poziva na sudjelovanju u proslavi te se nada kako će ta proslava biti zalog Božjeg blagoslova za Crkve i ostvarivanje onoga „da svi budu jedno“ (Iv 17,21).⁹²

⁸⁵ Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85

⁸⁶ Usp. *Isto*.

⁸⁷ *Isto*.

⁸⁸ Usp. *Isto*.

⁸⁹ Usp. *Isto*.

⁹⁰ Episkop Andrej se ispričao da ne može doći zbog lošeg zdravlja. Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo episkopa Andreja biskupu Kosu, 12.06.1985.

⁹¹ Episkop Nikanor se također ispričao da ne može doći zbog lošeg zdravlja. Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo episkopa Nikanora biskupu Kosu, 04.06.1985.

⁹² Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 01.06.1985.; HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 01.06.1985.; HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa

2.5.1. Jubilarna godina svetog Metoda u Makedoniji

Đakovačka proslava nije bila jedina proslava u Metodovoj godini. Također ju je slavila i Makedonska pravoslavna Crkva 5. i 6. listopada 1985. godine u Ohridu i Strugi.⁹³ Tom prigodom je arhiepiskop Makedonske pravoslavne Crkve Angelarije osobno pozvao biskupa Ćirila Kosa koji se rado odazvao pozivu. Tada je bila večera njima u čast kada je Kos domaćina i prisutne pozdravio zahvalivši im se na pozivu i na njihovoj prisutnosti na obilježavanju jubilarne godine u Đakovu. Osvrnuvši se na događaj u Đakovu biskup Kos kaže da je njihova prisutnost doprinijela univerzalnosti proslave koja je okupila Europu i Crkve. U svom govoru je također najavio kraj jubilarne godine koji će se održati u Rimu 13. listopada kada će on hodočastiti u Rim gdje će biti održan znanstveni simpozij i svečana liturgija. Daje obećanje da će se u bazilici svetog Klementa na grobu svetog Ćirila moliti za makedonski narod i njihovu Crkvu.⁹⁴ Na poziv poglavara Makedonske pravoslavne Crkve biskup Kos se u zaputio sa nekoliko svećenika u Skopje, a potom u Ohrid. U Ohridu je održan molitveni dio, a poslije je u Strugi održana svečana akademija.⁹⁵ Makedonska proslava dala je još veći ekumenski značaj jubilarnoj proslavi svetog Metoda zato što je makedonsku proslavu organizirala Makedonska pravoslavna Crkva.

2.5.2. Jubilarna godina svetog Metoda u Srijemskoj Mitrovici

Osim đakovačke i makedonske proslave jubilarna proslava bila je i u Srijemskoj Mitrovici. Budući da episkop Andrej⁹⁶ nije mogao sudjelovati u Đakovu zbog lošeg zdravlja, biskup Kos ga poziva na proslavu u Srijemsku Mitrovicu 27. listopada. U pozivu ističe kako mu je drago što je na proslavi u Đakovu bila zastupljena⁹⁷ i „sestrinska“⁹⁸ pravoslavna Crkva.⁹⁹ Nakon proslave zahvaljuje episkopu Andreju što je na proslavu

slavonskom episkopu, 01.06.1985.; HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, 01.06.1985.

⁹³ Gradu svetog Klimenta, Metodova učenika.

⁹⁴ Usp. Jubilarna Metodova godina, u: *VĐB*, 38 (1985.) 11, omot.

⁹⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1985., 04.10.1985.

⁹⁶ Episkop Andrej je odgovorio da ne može sudjelovati zbog proslave svete Paraskeve u manastiru Jasku Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo episkopa Andreja biskupu Kosu, 02.10.1985.

⁹⁷ Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 30.09.1985.

⁹⁸ *Isto*.

⁹⁹ Usp. *Isto*.

poslao svoga delegata koji je na kraju svete mise progovorio te na ručku održao zdravicu,¹⁰⁰ u kojoj je naglašavao „iskrenu ekumensku notu“.¹⁰¹ O sudjelovanju delegata Kos kaže kako je to pridonijelo ekumenskoj dubini i širini susreta, a u pismu piše kako je delegat bio vjerni tumač episkopovih ekumenskih stremljenja.¹⁰²

2. 6. VIII. Međufakultetski ekumenski simpozij

Biskupska konferencija Jugoslavije potaknuta dekretom *Unitatis redintegratio* Drugog vatikanskog sabora, objavila je 1974. godine dokument *Pastirski poziv svim članovima Katoličke Crkve u Jugoslaviji na oživljavanje ekumenskog duha i nastojanja*.¹⁰³ Ovaj dokument donosi prijedloge ostvarivanja ekumenske suradnje na našim područjima. Prvi plod ovog dokumenta je bilo održavanje međufakultetskih ekumenskih simpozija. Ovi simpoziji su počeli sa održavanjem 1974. u Mariboru i nastavili su se održavati svake druge godine do 1988. odnosno do 1990. Na tim simpozijima su teolozi s naših područja raspravljali o aktualnim teološkim temama koje su se ticale svih kršćana u Jugoslaviji.¹⁰⁴

Ovog našeg rada se tiče ponajprije VIII. Međufakultetski ekumenski simpozij održan u Đakovu od 13. do 16. rujna 1988. godine. Na simpoziju je sudjelovalo stotinjak sudionika. Prisutan je bio veliki broj katoličkih i pravoslavnih predstavnika, a simpozij je organizirao zagrebački teološki fakultet. Tema simpozija je bila: *Euharistija u vjeri i životu Crkve* te je tih dana održan veliki broj predavanja o ovoj temi.¹⁰⁵

Biskup Kos je kao domaćin pozdravio sve okupljene gdje u prvom redu zahvaljuje svima okupljenima i organizatorima što su odabrali Đakovo. Osvrnuo se na biskupa Strossmayera koji je u Đakovu bio biskup 55 godina i koji je bio promicatelj kršćanskog jedinstva.¹⁰⁶ O simpoziju biskup Kos kaže da „on nije susret čistih idealista, ljudi sna i

¹⁰⁰ Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 02.11.1985.

¹⁰¹ HR-NAĐ-64-D 1985., 27.10.1985.

¹⁰² Usp. HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 02.11.1985.

¹⁰³ Usp. BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Pastirski poziv svim članovima Katoličke Crkve u Jugoslaviji na oživljavanje ekumenskog duha i nastojanja*, Zagreb, 1974., br. 1-11.

¹⁰⁴ Usp. A. JAPUNDŽIĆ, Trebaju li nam međufakultetski ekumenski simpoziji?, u: *Diacovensia*, 26 (2018.) 4, 547-549, ovdje 547-548.

¹⁰⁵ Usp. I. ZIRDUM, 8. Međufakultetski ekumenski simpozij u Đakovu, u: *VĐSB*, 41 (1988.) 10, 167-171, ovdje 167

¹⁰⁶ Usp. Riječ pozdrava biskupa domaćina Ćirila Kosa na otvorenju simpozija u dvorani svetog Metoda u svećeničkom domu: 13. rujna 1988., u: *VĐSB*, 41 (1988.) 10, 171- 172.

mašte, nego dio blagoslovljene i spasonosne istine“.¹⁰⁷ U svom pozdravu se osvrnuo i na Drugi vatikanski sabor i njegov dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* posebno na dio gdje dekret naglašava kako je za očuvanje kršćanske punine i za izmirenje Istočnih i Zapadnih Crkava važno spoznati, poštivati i čuvati liturgijsku i duhovnu baštinu istočnjaka. Također se osvrnuo na Marijinu godinu koja je završila 1988. ističući da su u Mariji povezani katolici, pravoslavci i kršćani starih istočnih Crkava.¹⁰⁸ Tako povezuje Mariju kao sponu jedinstva sa Istočnim Crkvama, što je činio više puta u svojim ekumenskim nastojanjima.

Prvog dana simpozija u pozdravu koji je održao biskup Kos na euharistijskom slavlju ponovno se spominje biskupa Strossmayera koji je katedralu posvetio slavi Božjoj i jedinstvu Crkava. Dalje napominje kako služba i molitva koju započinju, počinje upravo na blagdan Ivana Zlatoustog koji je jedan od tri velika ekumenska naučitelja, a kojega slave i Istočna i Zapadna Crkva. U propovijedi na već spomenutom euharistijskom slavlju poziva se na poslanicu Efežanima gdje se kaže kako je svatko za neku službu pripremljen te time pozdravlja okupljene sudionike koji su pastiri i učitelji te oni pripremaju bogoslove i mlade svećenike za izgrađivanje Tijela Kristova. Dalje govori kako je katedrala posvećena svetom Petru te kako je Petar pitao Isusa za vrijeme pranja nogu zašto to čini, a Isus odgovara i da jedni drugima tako trebaju činiti. Ovo biskup povezuje sa simpozijem gdje treba biti raspoloženje nove zapovijedi koju je Isus dao, a koja govori kako trebamo ljubiti jedni druge kao što nas je Isus ljubio. Spominje se još dva sveca koja povezuju Istočnu i Zapadnu Crkvu, a to su sveti Ilija, prorok i sveti Dimitrije. Ponovno se vraća na svetog Ivana Zlatoustog koji je mnogo pisao i propovijedao o euharistiji. Na koncu propovijedi moli na zagovor svetog Ivana Zlatoustog da se s njegovim zagovorom zna govoriti o euharistiji te da se ono što se govori i živi.¹⁰⁹ Ovaj dio propovijedi je upućen prema temi simpozija kako bi svi koji govore o euharistiji bili u zagovoru svetog Ivana Zlatoustog te je i na ovaj način izražen ekumenski vid jer su ovime obuhvaćeni svi govornici simpozija.

Organizatori u priopćenju o radu simpozija zahvaljuje dobrohotnosti biskupa Ćirila Kosa zahvaljujući kojem je bilo moguće uopće organizirati simpozij u Đakovu.

¹⁰⁷ *Isto.*

¹⁰⁸ *Isto.*

¹⁰⁹ Usp. Na svečanom euharistijskom slavlju u Đakovačkoj katedrali 13. rujna 1988. godine biskup Ćiril Kos uz kojega je bio i beogradski nadbiskup dr. Franc Perko propovijedao je okupljenim sudionicima simpozija i vjernicima, u: *VĐSB*, 41 (1988.) 10, 171-172.

Sudionici se slažu kako su ovakvi susreti korisni i neophodni radi što boljeg upoznavanja i uvažavanja te približavanja Kristu.¹¹⁰ Biskup Kos je uložio veliki napor u održavanje ovoga simpozija u Đakovu kako bi u gradu duge ekumenske tradicije bio održan jedan tako veliki događaj. Bio je to nažalost posljednji međufakultetski ekumenski simpozij na kojem je sudjelovao zagrebački teološki fakultet.

2. 7. Obljetnica prvog spomena grada Đakova

Posljednja velika proslava u Đakovu prije rata i ratnih zbivanja bila je 750. obljetnica prvog spomena grada Đakova. Kao i svaka velika proslava u Đakovu u vremenu biskupa Kosa, tako je i ova proslava, bila ekumenski obojana.

Prije središnjih dana proslave pri *ad limina* posjeti Svetoj Stolici biskup Kos je gostovao i na Radio-Vatikanu te je rekao kako je 750. obljetnica grada Đakova između svih svečanosti imala i svečanosti Molitvene osmine¹¹¹ „jer je Đakovo kolijevka jedinstva“.¹¹²

Proslava je trajala dva dana, a okupila je preko 20 000 osoba. Slavlje je započelo 30. rujna u hotelu Đakovu. Na primanju koji je organizirao predsjednik Skupštine općine Đakovo bili su prisutni gotovi svi biskupi Jugoslavije te crkveni dostojanstvenici Srpske pravoslavne Crkve iz Srijema. 1. listopada na trgu ispred katedrale okupio se veliki broj vjernika koji su pratili svečano zbivanje na kojem su se, uz vjernike, okupili svećenici i biskupi te predstavnici Pravoslavne Crkve¹¹³ među kojima su bili prisutni i predstavnici pakračkog kao i predstavnici srijemskog episkopa.¹¹⁴ Biskup Ćiril Kos je na početku euharistijskog slavlja pozdravio prisutne te ih podsjetio da je biskup Strossmayer pri posveti katedrale imao goste iz cijele Europe. Poslije euharistije u hotelu Đakovu bio je svečani ručak na kojem su sudjelovali i predstavnici Pravoslavne Crkve.¹¹⁵ Ovo je bio ponovno jedan događaj koji je imao ekumenski značaj za biskupiju i za biskupa.

¹¹⁰ Usp. HR-NAĐ-10-700/1988.

¹¹¹ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1989., 15-16.

¹¹² *Isto*.

¹¹³ Usp. I. ŠEŠO, Proslava 750. obljetnice biskupskog grada Đakova, u: *VĐSB*, 52 (1989.) 10, 167-170, ovdje 167-168.

¹¹⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 01.10.1989.

¹¹⁵ Usp. I. ŠEŠO, Proslava 750. obljetnice biskupskog grada Đakova, u: *VĐSB*, 52 (1989.) 10, 167-170, ovdje 167-170.

Dva spomenuta dana nisu bili jedini dio proslave. Također je od 15. do 18. studenog 1989. godine održan znanstveni skup prigodom 750 godina grada Đakova. Tada je biskup Kos održao prigodni govor u kojem je iznio pozitivne stvari koje su za Đakovo dogodile od osnivanja biskupije¹¹⁶ te se osvrnuo na biskupa Strossmayera koji se „napajao na sirmijsko-ćirilskometodsko-slavenskoj duhovnoj baštini“.¹¹⁷ Strossmayer je u povijesti naših krajeva širio duh ekumenizma, a o Đakovu i Strossmayeru se posebno čulo nakon Prvog vatikanskog sabora. Iako je Strossmayer katedralu posvetio jedinstvu Crkava ostao je vjeran Katoličkoj Crkvi, ali je isticao vrednote svih Crkava, a posebno Pravoslavne Crkve.¹¹⁸

U pozdravnom govoru na otvorenju znanstvenog skupa *Đakovo 750 godina* u Zagrebu 15. studenog 1989. biskup Kos je istaknuo kako je Strossmayer u Đakovo utisnuo duh ekumenizma.¹¹⁹ Također je naglasio da je Strossmayer katedralu posvetio jedinstvu Crkava „iako je bio vjerni biskup Katoličke Crkve, ističući pozitivne vrednote svake – posebno sestrinske Pravoslavne Crkve – kao što je svoje srce i darežljive ruke pružao svim slavenskim narodima“.¹²⁰ Tako je duh ekumenizma koji je Strossmayer utisnuo u Đakovo vidljiv u svim ovim proslavama i jubilejima.

2. 8. Pravoslavne proslave

Biskup Kos nije samo organizirao proslave nego je također rado išao uveličati proslave Pravoslavnih Crkvi. Bilo je prilika kada zbog drugih obveza nije mogao doći, kada je slao delegate, kada je prisustvovao samo dijelu proslave zbog događaja na kojima je također u isto vrijeme morao biti. Mogu se vidjeti odlasci na razne posvete Crkvi kao i posvećenja za episkope.

¹¹⁶ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, XII/1989., 299-302.

¹¹⁷ *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, XII/1989., 299-302.

¹¹⁸ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, XII/1989., 299-302.

¹¹⁹ Usp. Č. KOS, Pozdravni govor biskupa mons dr. Ćirila Kosa na otvorenju znanstvenog skupa „Đakovo 750 godina“ u Zagrebu 15. XI. 1989., u: *VDSB*, 118 (1990.) 1, 5-7, ovdje 5-6.

¹²⁰ *Isto*.

2.8.1. Posvete Crkvi

Tako se može uočiti već u prvoj godini biskupske službe kako Pravoslavna Crkva u Tenji poziva biskupa Kosa na svečanost posvete temeljnog kamena hrama svetog Nikole u Tenji. On tom prigodom nije mogao sudjelovati te je poslao svoga delegata.¹²¹ Iako sam zbog svojih biskupskih obveza nije sudjelovao ovo ipak pokazuje njegovu ekumensku zauzetost jer šalje delegate u svoje ime.

Na posvećenju nove crkve Uspenja Presvete Bogorodice 1979. biskup Kos nije sudjelovao na liturgijskom dijelu, ali je kasnije sudjelovao. Ovom događaju je prisustvovao na usmeni i pismeni poziv paroha Lazara Miškovića.¹²² Kada su došli on i tajnik su zapalili svijeću ispred Bogorodičinog lika te je pozdravio ukućane parohijskog doma. Nakon toga su otišli na objed u hotel.¹²³ U dnevniku biskupa Kosa atmosferu na zajedničkom objedu je opisana kao „ugodna, nipošto prebučna”.¹²⁴ Za vrijeme zajedničkog objeda biskup Kos je održao i govor, a osim njega govore su održali paroh i episkop Nikanor.¹²⁵ U svome govoru je tu proslavu usporedio sa knjigom Ljetopisa i gradnjom Salomonova hrama u Jeruzalemu. Rekao je da kao što se ogranj Gospodnji spustio na Salomonov hram isto tako se u vjeri pri molitvi episkopa dogodilo na posveti crkve. Parohu Lazaru je poželio da, kao što je Strossmayer uživao 23 godine u katedrali, i on mnogo godina uživa u Crkvi.¹²⁶ Ponovno se osvrnuo na svoga predšasnika te također na knjigu Ljetopisa želeći pokazati kako obje Crkve imaju zajednički temelj Sveto Pismo te kako je potrebno ići na put sjedinjenja pomoću onoga što je zajedničko.

Još jedna ekumenska spona među pravoslavcima i katolicima na kojoj je biskup Kos sudjelovao je bila posveta pravoslavne crkve u Čepinu 1981. godine.¹²⁷ Tada je prisustvovao ručku te je pozdravio posvetitelja episkopa Andreja potom sve goste i domaćine.¹²⁸

Svoju povezanost sa Trnjanima u kojima je ranije bio i župnik Kos je pokazao i odlaskom na ručak u povodu posvećenja hrama.¹²⁹ Za ovu crkvu biskup nije samo

¹²¹ Usp. HR-NAĐ-10-1363/1974.

¹²² Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, 17.10.1979.

¹²³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1979., 28.10.1979.

¹²⁴ *Isto.*

¹²⁵ Usp. *Isto.*

¹²⁶ Usp. HR-NAĐ-64-K Govor biskupa Kosa prilikom posvete pravoslavnog hrama u Osijeku, 28.10.1979.

¹²⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1981., 06.09.1981.

¹²⁸ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, IX/1981., 302.

¹²⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1984., 17.06.1984.

sudjelovao na posvećenju, odnosno kasnije na ručku nego je i financijski pomagao. To je biskup činio zbog svog petogodišnjeg djelovanja na prostoru te župe.¹³⁰ Ovo potvrđuje tezu o tome kako je na biskupa Kosa služba u Trnjanima ostavila trag za njegovo kasnije ekumensko djelovanje.

U Klokočeviku je biskup 1988. sudjelovao na posvećenju novoga hrama Svete Trojice. Posvetu su obavili slavonski i srijemski episkop. Uz domaćeg paroha prisutni su bili i drugi svećenici iz okolice. Biskup bilježi kako je na posvećenju prisutan i veliki broj katoličkih vjernika iz Klokočevika. Prisutan je i katolički župnik župe Trnjani te uz biskupa i kanonik-kancelar.¹³¹ Vezano za ovaj skup biskup ističe: „Poseban utisak na me ostavila je „krsna haljina“ u koju je bila „obučena“ Crkva; evanđelje o Petru, na kojoj će Gospodin sazidati svoju Crkvu; poslanica svetog Pavla o izgrađivanju Kristova tijela“.¹³² Biskup nije samo sudjelovao na posvećenju nego je također pomogao pri izgradnji ove crkve te je preko njega iz Europe poslana pomoć za gradnju crkve.¹³³

Nadalje, episkop srijemski pozvao 1989. godine biskupa Kosa na posvetu u Dalj, no, on je poslao delegate jer sam nije mogao doći. Naime, prisustvovao je samo ručku kako bi pozdravio nazočne,¹³⁴ a posebno kako bi se barem tamo susreo sa patrijarhom Germanom.¹³⁵ Tada mu je darovao i monografiju *Osijek jučer i danas* te ostalim trima episkopima monografiju *Đakovo biskupski grad*.¹³⁶ Ovom prigodom Kos je također uputio pozdravni govor svima okupljenima zahvalivši se srijemskom episkopu na pozivu i na svim čestitkama koje izmjenjuju za Božić i Uskrs. Izrazio je također i radost zbog toga što se slavlje posvećenja crkve uklopilo u 750. godišnjicu đakovačke ili bosanske biskupije te također u 600. godišnjicu Kosovskog boja. U govoru se osvrnuo na Augustina gdje on govori da se iskaže hvala Bogu od kojeg dolazi svaki dar i da njegovu dobrotu slavimo svim srcem. Dalje Kos govori kako je Gospodin pomogao obnoviti crkvu i moli Ga da na Crkvu izlije svoj blagoslov. U govoru ističe kako su oči pravoslavnih vjernika okrenute prema Beogradu gdje se dovršava hram svetog Save. Poželio je da u Beogradu i Katolička i Pravoslavna Crkva imaju prostore u kojima će se sabirati i katolički i pravoslavni vjernici na molitvi. Uz to je spomenuo kako sutradan počinje tjedno

¹³⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa parohu Petru, 03.12.1986.

¹³¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 31.07.1988.

¹³² *Isto*.

¹³³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Europäischer Hilfsfonds, 13.01.1987.

¹³⁴ Usp. HR-NAĐ-10-889/1989.

¹³⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 14.05.1989.

¹³⁶ Usp. HR-NAĐ-10-889/1989.

zborovanje kršćanskih Crkava u Baselu. Biskup izražava sreću zbog toga što u Dalju postoji trajno zborovanje i što se tu stoljećima časti isti Gospodin u različitim obredima, ali u istom Duhu.¹³⁷ Ovdje je pokazao veliko ekumensko zalaganje, a to što se ovoga prisjeća 1991. pokazuje koliko su mu ovi događaji značili, i koliko ih je pamtio. Kada se prisjeća ovoga događaja, prisjeća ga se kao posljednjeg susreta sa patrijarhom Germanom. Kontakte koje je imao sa episkopima i svećenima naziva prijateljskim, a te dane „sretnim danima“.¹³⁸ Štoviše, on je sve ove događaje kao i kontakte smatrao prijateljskima i prema njima se tako odnosio.

2.8.2. Posvećenja, ustoličenja i imenovanja za episkope

Osim posvećenja crkvi, bila su tu i posvećenja i ustoličenja za episkope na kojima je biskup Kos rado sudjelovao ili, ako nije mogao sudjelovati, čestitao je episkopima. Na ta slavlja je gledao kao na mostove između Istoka i Zapada.

Prvo imenovanje i ustoličenje koje imamo zabilježeno u ostavštini biskupa Kosa je ustoličenje episkopa Andreja koji je biskupu Kosu poslao obavijest o svome imenovanju i ustoličenju za srijemskog episkopa. Ustoličenje je bilo 15. lipnja 1980. u Srijemskim Karlovcima.¹³⁹ Čestitao mu je na imenovanju i ustoličenju te napisao „Vjerujem da će pod Vašim vodstvom i Vašim nastojanjem „dvije sestre“ živjeti u istoj ljubavi, iako pripadaju dvjema obiteljima.“¹⁴⁰ Tada je najavio i svoj posjet episkopu Andreju.¹⁴¹ Pismom pokazuje želju da Katolička i Pravoslavna Crkva žive u ljubavi kao dvije sestre i to je istinski želio.

Na ustoličenju novog srijemskog episkopa¹⁴² u Srijemskim Karlovcima prisustvovao je i biskup Kos i još nekoliko svećenika iz biskupije. Nakon obreda u zgradi episkopa je upoznavanje sa okupljenima te okrjepa i ručak u velikoj Sali sjemeništa. Za ručkom su održane i zdravice, a zdravicu je održao i biskup Kos koji je čestitao subratu u episkopatu i pastiru stada koji živi na istom terenu sa katoličkim vjernicima srijemske biskupije. Poželio je da Gospodin čuva svoj vinograd od svega što bi mu moglo naškoditi,

¹³⁷ Usp. Pozdravni govor biskupa Ćirila Kosa, u: *VĐSB*, 52 (1989.) 6, 108.

¹³⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Uskrсна čestitka biskupa Kosa na radio-Osijeku, Uskrs 1991.

¹³⁹ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Andreja Frušić biskupu Kosu, 17.06.1980.

¹⁴⁰ HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju Frušić, 20.06.1980.

¹⁴¹ Usp. *Isto*.

¹⁴² Usp. HR-NAĐ-10-999/1986.

a pastira da obdari svim krepostima svetog Pavla i mladoga biskupa Timoteja. Tada ga je u zdravici pozvao da posjeti Đakovo kada se nađe na zapadnoj granici srijemske eparhije.¹⁴³

Još jedna prigoda za ekumenski dijalog je izabranje i ustoličenje arhiepiskopa ohridsko i makedonskog Gavrila 1986. godine kada mu je biskup Kos čestitao uz dobre želje i molitve za Makedonsku pravoslavnu Crkvu.¹⁴⁴ Iako nije bio tamo, uputio je srdačne čestitke novom arhiepiskopu.

Prigodom izbora novog patrijarha Srpske pravoslavne Crkve 1990. biskup Kos je također uputio čestitku. Biskup patrijarhu u čestitci želi da patrijarh ispuni svoj program i svetu dužnost te da ukaže kako su svi ljudi jedno tijelo i jedan duh sjedinjen u Gospodu. Biskup govori kako se u teškim vremenima u kojima se nalaze trebaju ispuniti riječi svetog Pavla iz Poslanice Galaćanima gdje se kaže kako nema više ni rob ni slobodnjak (usp. Gal 3,22-29).¹⁴⁵ Ovaj događaj izbora Pavla za patrijarha, dok je German još živ, biskup Kos bilježi u svoj dnevnik.¹⁴⁶ Ovo je još jedno zamjećivanje događaja u Pravoslavnoj Crkvi, a bilježenjem toga u dnevnik pokazuje kako to smatra bitnim događajem.

Biskupa Kosa je iz Osijeka zvao srijemski episkop koji mu je rekao o svome posjetu predsjedniku Općine s molbom da se nađe kuća za rezidenciju episkopa u novoosnovanoj eparhiji Osječkopoljskoj i baranjskoj. Ovim putem moli biskupa Kosa da i on to svojim biskupskim autoritetom pokuša riješiti. Također mu je u razgovoru rekao kako će biskup biti pozvan na ređenje novog episkopa u Srijemskim Karlovcima te i na njegovu instalaciji u Dalju.¹⁴⁷ U tom kontekstu biskup Kos bilježi u dnevnik „Novi most? – Dao Bog!“.¹⁴⁸ Ovakav biskupov stav u povijesno veoma napetom razdoblju pokazuje njegovo zanimanje za mir i jedinstvo. Biskup je, dakle, bio spreman graditi mostove, ali ne samo spreman nego je to i činio uz Božju pomoć.

Na čin hirotonije episkopa Lukijana koju će obaviti patrijarh Pavle u Srijemskim Karlovcima biskup je bio pozvan, no zbog blokada¹⁴⁹ se ispričao da ne može te je poslao delegata dekana i župnika Petrovaradina. Tom prigodom biskup mu je čestitao te napisao

¹⁴³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 15.06.1986.

¹⁴⁴ Usp. HR-NAĐ-10-1669/1986.

¹⁴⁵ Usp. HR-NAĐ-10-2200/1990.

¹⁴⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 02.12.1990.

¹⁴⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 19.06.1991.

¹⁴⁸ *Isto.*

¹⁴⁹ Blokade su bile između Hrvatske i Srbije na cestama zbog ratnog stanja.

kako mu je drago što je baš episkop Lukijan izabran jer su godinama povezani božićnim i uskršnjim čestitkama. Unatoč što je povijesna situacija u tim trenucima bila vrlo teška, biskup šalje delegate i čestitku episkopu. O ovome piše pismo patrijarhu Pavlu u kojem navodi kako ga raduje osnutak nove eparhije na području Osijeka, Dalja i Baranje. Uz to navodi i da je novoizabranom episkopu čestitao s nadom kako će njegov program biti evanđelje i tako još pozitivnije utjecati na povjerenje i bratstvo u ekumenskim susretima.¹⁵⁰

Međutim, kada je u Dalju obavljena instalacija episkopa Lukijana, za koju biskup Kos nije dobio niti obavijest, u svoj dnevnik bilježi kako se u mjestu nedopustivog zločina nad hrvatskim stanovništvom i u mjestu gdje niti izbjeglice niti novinari ne mogu prići, obavila ova instalacija.¹⁵¹ Iako je napravio ovakvu bilješku, ovime nije prestao u svojim ekumenskim nastojanjima, nego je samo zabilježio ono što mu je zasmetalo i s obzirom na sve komunikacije koje je imao prije sa episkopom Lukijanom, sa ostalim članovima Srpske pravoslavne Crkve, kao i s obzirom na ono što je prolazio njegov hrvatski narod.

2. 9. Proslave ostalih crkvenih zajednica

Biskup Kos nije sudjelovao samo na proslavama koje je organizirao i proslavama Pravoslavnih zajednica, sudjelovao je i u proslavama ostalih crkvenih zajednica. Međutim, to se događalo u manjoj mjeri. To je zbog toga što je bilo manje takvih događaja i što je na prostoru biskupije manje ostalih crkvenih zajednica, ali također i zato što Katolička Crkva ima puno više zajedničkog sa Pravoslavnom Crkvom.

Prilikom otvaranja molitvenog doma Pentekostne Crkve u Osijek 1981. biskup Kos je dobio poziv, no, nije mogao sudjelovati zbog drugih obveza.¹⁵² Imao je dogovore oko posjeta sa novim biskupom Reformirane Crkve te je u pismu uvidio kako je postao biskup te mu na tome čestita. Biskup Reformirane Crkve je napisao kako to nije posebno obilježio zbog razrušenosti mnogih župa.¹⁵³ Prema pismu koje je biskup Reformirane Crkve poslao biskupu Kosu vidi se da je Kos nazočio Saboru Protestantsko evanđeoskog vijeća u Bizovcu.¹⁵⁴ Tada je održao govor u kojem je rekao kako dolazi iz Đakova. Sebe

¹⁵⁰ Usp. HR-NAD-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 12.07.1991.

¹⁵¹ Usp. HR-NAD-64-D 1991., 18.08.1991.

¹⁵² Usp. HR-NAD-10-1330/1981.

¹⁵³ Usp. HR-NAD-10-580/1993.

¹⁵⁴ Usp. HR-NAD-10-1633/1994.

predstavlja kao četvrtog nedostojnog nasljednika biskupa Strossmayera koji je na Prvom vatikanskom saboru govorio o crkvama Istoka i Zapada. U govoru spominje i kako je katedrala posvećena jedinstvu Crkava te kaže kako je Strossmayer preteča dekreta *Unitatis reditegratio*. Tako je Kos u govoru pročitao i zaključak toga dekreta te rekao da se tu nalazi ispunjavajući želju Sabora još više time što je „mir i nada“ tema susreta.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Usp. HR-NAĐ-64-K Govor biskupa Kosa na Saboru Protestantsko-evandeoskog vijeća i Konferencija za duhovnu obnovu „Vrijeme za mir i nadu“, 26.05.1994.

3. Ekumenizam biskupa Ćirila Kosa

Kod biskupa Kosa se može zamijetiti i praćenje nekih svjetskih ekumenskih događanja koje je on bilježio u svoj dnevnik i uvrštavao u svoje propovijedi, govore, čestitke i slično.

U razgovoru za *Veritas* na pitanje o ekumenizmu u biskupiji biskup Kos je odgovorio kako se to čini malenim koracima poput pisama, čestitki, sudjelovanjem na proslavama, molitvenim osminama i drugim susretima, a posebno sa onim episkopima čije eparhije pokrivaju području biskupije.¹⁵⁶ Prema svome ekumenskom djelovanju gledao je skromno iako se vidi kako je činio dosta toga. Tako mu don Žarko Brzić piše kako se za vrijeme rata nije za njega bojao jer se on prvo mora izliječiti¹⁵⁷ od svoje „neizlječive bolesti“¹⁵⁸ ekumenizma. Iako don Brzić za sebe kaže kako ne vjeruje u ekumenizam, vidi velikodušnost biskupa Kosa u ekumenizmu.¹⁵⁹

Nadalje, poslije Ekumenskog simpozija u Sloveniji u pismu Slovenskom Ekumenskom svijetu piše kako je o simpoziju bilo govora i na Svetom arhijerejskom saboru Srpske pravoslavne Crkve.¹⁶⁰ Time je pokazao kako je pratio i što se govorilo na arhijerejskom saboru Srpske pravoslavne Crkve.

Osim toga, biskup Kos također bilježi u svoj dnevnik veliki susret u Rimu pape Ivana Pavla II. i carigradskog patrijarha Demetiosa I.¹⁶¹ te zamjećuje kako je u Moskvi obilježeno 1000. godišnjica kršćanstva gdje su bili prisutni i katolički kardinali.¹⁶² U ovom kontekstu uočava kako je bilo zasjedanje Svetog Sinoda Ruske pravoslavne Crkve te kako se, osim u Moskvi, svečanost obilježavala i u drugim gradovima Rusije.¹⁶³ Papino predvođenje križnog puta u Coloseumu i to križnog puta koji je sastavio carigradski patrijarh također nije ostalo nezabilježeno i nezamijećeno od strane biskupa Kosa koji o tome piše „kako bi se ostvarilo zajedništvo Istočne i Zapadne Crkve kao dva krila pluća istoga organizma-Crkve Kristove“.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Usp. LJ. MARAČIĆ, Razgovor s đakovačkim biskupom u povodu stote obljetnice katedrale, ne samo biser arhitekture u: *Veritas*, 245 (1982.) 9, 8-11., ovdje 10-11.

¹⁵⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo don Žarka Brzića biskupu Kosu, 10.01.1992.

¹⁵⁸ *Isto.*

¹⁵⁹ Usp. *Isto.*

¹⁶⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Slovenskom Ekumenskom svetetu, 18. travanj 1975.

¹⁶¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1987., 06.12.1987.

¹⁶² Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 05.06.1988.

¹⁶³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 06.06.1988.

¹⁶⁴ HR-NAĐ-64-D 1994., 01.04.1994.

Biskup Kos u svome dnevniku bilježi kako je u Rimu sinoda biskupa cijele Europe na kojoj se sastao Istok i Zapad kako bi se raspravljalo o prilikama i o odnosima Katoličke i Pravoslavne Crkve na ovim prostorima.¹⁶⁵ Ovaj događaj je praćenje univerzalnih događaja, ali i lokalnih. I izabranje carigradskoga patrijarha¹⁶⁶ bilježi u svoj dnevnik kao važan događaj navodeći da je „prvi među jednakima u Pravoslavnoj Crkvi“¹⁶⁷ završio pravo na Gregoriani.¹⁶⁸

3.1. Molitvene osmine za jedinstvo kršćana

Molitvene osmine za jedinstvo kršćana imaju dugu tradiciju na prostoru Đakovačke i Srijemske biskupije. Tako se kod kapucina u Osijeku slave još od 1927. godine. U vrijeme svoga biskupskog djelovanja biskup Kos je redovito sudjelovao na molitvenim osminama. U dekretu o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* Drugi vatikanski sabor govori kako je potrebna zajednička javna molitva za jedinstvo kršćana (usp. UR 8). Upravo molitvene osmine su odlična prilika za ekumenske susrete, za zajedničku molitvu, za govor o budućim ekumenskim događanjima i za govor o aktualnim ekumenskim događajima.

Prva Molitvena osmina za jedinstvo kršćana na kojoj je Ćiril Kos sudjelovao kod kapucina kao biskup bila je 1975. godine. Tada je koncelebrirao misu, a prisutni su bili i pravoslavni svećenici.¹⁶⁹ U svom pozdravu biskup Kos je rekao kako su svi grijeshili protiv jedinstva te da se svi pomole za oprostjenje grijeha, međusobno pomirenje i jedinstvo koje je postavio kao bitan preduvjet plodonosnog primanja euharistije.¹⁷⁰ Zbog ove molitvene osmine pismeno zahvaljuje episkopu Makariju što su s njegovim blagoslovom molitvenoj osmini prisustvovali pravoslavni svećenici Osijeka, Čepina, Tenje i Kneževih Vinograda.¹⁷¹

¹⁶⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 11.07.1991.

¹⁶⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 23.10.1991.

¹⁶⁷ *Isto.*

¹⁶⁸ Usp. *Isto.*

¹⁶⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1975., 24.01.1975.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, II/1975., 28.

¹⁷⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Pozdrav biskupa Kosa na Molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana, 25.01.1975.

¹⁷¹ Usp. HR-NAĐ-10-435/1975.

Osim kod kapucina u vrijeme biskupa Kosa imamo primjere gdje su se i po župama organizirale molitve za jedinstvo kršćana. Prema zapisima iz 1975. saznajemo kako se u Koški,¹⁷² Ivankovu i Belišću organizirala molitva za jedinstvo kršćana.¹⁷³

Može se vidjeti i kako 1977. biskup Kos poziva župnike da u župama slave iduću Molitvenu osminu zato što će to doprinijeti autentičnom življenju evanđelja i susretanju svakog čovjeka.¹⁷⁴ Molitvene osmine po župama su nešto zbog čega je također biskup Ćiril izražavao svoju radost jer mu je to pokazivalo kako se i u župama koje pripadaju njegovoj jurisdikciji moli za jedinstvo te kako se vjernici upoznaju s ovakvom vrstom molitve.

Na završnoj proslavi Molitvene osmine 1976. sudjelovali su pravoslavni i protestantski svećenici. U homiliji koju je tada održao Kos je progovorio o svetoj Anastaziji, svetici Istoka i Zapada, zatim je govorio o ukopu nadbiskupa Čekade jer je i taj ukop bio ekumenski susret. Osim toga, biskup Kos je također u propovijedi istaknuo čestitke patrijarha, episkopa bačkog i slavonskog.¹⁷⁵ Nakon ove Molitvene osmine obratio mu se župnik starokatoličke župe Osijek koji u svojem obraćanju navodi kako mu je drago što je biskup bio u Osijeku na molitvi da za jedinstvo te kako se nada da će svi što prije biti jedno stado.¹⁷⁶

U *Glasi Koncila* 1976. godine predloženo je da župnici na svojim prostorima između Spasova i Duhova pozovu predstavnike drugih vjerskih zajednica te da organiziraju Ekumensku molitvu. U tome kontekstu Andrija Sabo, predstavnik Pentekostne Crkve u Hrvatskoj piše biskupu Kosu pismo u nadi da se organizira Ekumenski molitveni susret u Đakovu. Biskup odgovara kako je kratko vrijeme da se taj susret dogovori, ali da će u katedrali na misi za Duhove spomenuti pismo. Biskup Kos i dva predstavnika Pentekostne Crkve sastali su se 28. listopada 1976. godine u Đakovu. Tada je dogovoreno kako će iduće godine na molitvenoj osmini sudjelovati također predstavnici Pentekostne Crkve.¹⁷⁷

¹⁷² Usp. HR-NAĐ-10-375/1975.

¹⁷³ Usp. HR-NAĐ-10-2647/1975. Kasnijih godina o molitvenim osminama po župama imamo zapisano samo kod župe Koška i to: 1977., 1979., 1980., 1981. i 1982. godine. Usp. HR-NAĐ-10-2303/1978.; HR-NAĐ-10-2260/1979.; HR-NAĐ-10-595/1981.; HR-NAĐ-10-2217/1982.

¹⁷⁴ Usp. HR-NAĐ-10-2403/1976.

¹⁷⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1976., 25.01.1976.

¹⁷⁶ Usp. HR-NAĐ-10-2372/1976.

¹⁷⁷ Usp. HR-NAĐ-10-1145/1976.

Veliki jubilej molitvenih osmina kod kapucina bila je 1977. godina jer je tada bilo 50 godina kako se kod kapucina u Osijeku moli za jedinstvo. Molitvi su prisustvovali pravoslavni svećenici, evangelički pastor i predstavnici Pentekostne Crkve. Kao i uobičajeno, poslije je bio prigodni domjenak na kojem nije sudjelovao evangelički pastor koji se ispričao. Pravoslavni svećenici su otpjevali *U čast Duh Svetoga*,¹⁷⁸ na što je biskup u dnevniku zabilježio „Bogu hvala!“.¹⁷⁹

Vrlo rijetka godina kada biskup Kos sam nije sudjelovao kod kapucina u Osijeku je 1978. Te godine šalje svoga delegata Gejzu Vargu te ga upozorava da u vidu ima prisutnost pravoslavnih svećenika.¹⁸⁰

O 1979. godini u dnevniku imamo samo zabilježeno kako je bio na završetku Molitvene osmine u Osijeku kod kapucina.¹⁸¹ Još jedna godina o kojoj nema tako puno podataka je 1980. gdje imamo zabilježno da je on sudjelovao¹⁸² te da je od predstavnika drugih kršćanskih zajednica bio samo jedan paroh i osim toga zabilježeno je da je tema propovijedi bila papin susret sa ekumenskim patrijarhom prilikom hodočašća u Tursku.¹⁸³ Iako nema puno podataka o ovim godinama, bitno je da je sudjelovao čime je pokazao svoju molitvenu sklonost jedinstvu.

Malo više podataka imamo o idućoj Molitvenoj osmini, održanoj 1981., na kojoj je bilo katoličkih, pravoslavnih i evangeličkih predstavnika, no bilo je malo vjernika. U homiliji je biskup govorio o posveti katedrale, reljefu Bogorodice, zatim o Iliji i Dimitriju, a progovorio je i o čestitci patrijarha Germana te o pismu *Egregiae viritus*.¹⁸⁴ Za ovu Molitvenu osminu poslao je i obavijest episkopu Andreju Frušiću te naznačuje kako bi bilo lijepo da osim svećenika na osmini sudjeluje i episkop jer ni jedan do tada nije sudjelovao.¹⁸⁵ Iako sam episkop Andrej nije sudjelovao, odredio je da i njegovi vjernici mogu biti u Osijeku na službi prigodom molitve za jedinstvo kršćana. Episkop također piše kako je njegov delegat Lazar Mišković.¹⁸⁶ Biskup Kos mu u pismu zahvaljuje na

¹⁷⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1977., 25.01.1977.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, II/1977., 58.

¹⁷⁹ HR-NAĐ-64-D 1977., 25.01.1977.

¹⁸⁰ Usp. HR-NAĐ-10-433/1978.

¹⁸¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1979., 25.01.1979.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, II/1979., 44.

¹⁸² Usp. HR-NAĐ-64-D 1980., 25.01.1980.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1980., 36.

¹⁸³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo gvardijana kapucinskog samostana Osijek biskupu Kosu, 08.01.1980.

¹⁸⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1981., 25.01.1981.

¹⁸⁵ Usp. HR-NAĐ-10-318/1981.

¹⁸⁶ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Andreja biskupu Kosu, 18.01.1981.

njegovoj prisutnosti preko delegata na Molitvenoj osmini kao i na prisutnosti vjernika i pravoslavnih svećenika. Biskup mu također obećava, kada bude imao pismo *Egregiae virtus*, da će mu poslati jedan primjerak.¹⁸⁷ Deset godina kasnije episkop srijemski je sudjelovao na osmini što je izazvalo burne reakcije, ali o toj osmini će biti kasnije više govora jer je to svojevrsna prekretnica u ekumenskom djelovanju biskupa Kosa.

Kako o Molitvenoj osmini nije progovarao samo kod kapucina pokazuje i nedjeljna homilija na misi mladih u tjednu za jedinstvo kršćana 1982. gdje govori i o potrebi ovakve molitve.¹⁸⁸ Kako je već uobičajeno i te je godine na završetku Molitvene osmine u Osijeku kod kapucina došao na poziv gvardijana,¹⁸⁹ a zabilježio je kako je bio mali broj svećenika i nekoliko paroha.¹⁹⁰

Biskup je 1983. godine također bio kod kapucina u Osijeku na završetku Molitvene osmine.¹⁹¹ U svome dnevniku piše kako je bilo malo svećenika te samo jedan pravoslavni paroh. U propovijedi je progovorio o obraćenju svetog Pavla,¹⁹² zatim o katedrali koja je prozvana katedralom „jedinstva Crkava“,¹⁹³ a spomenuo je razne susrete i pisma na razini Crkve. Zaključio je kako i vjernici svojim molitvama ispunjavaju Gospodinovo da svi budu jedno.¹⁹⁴ Propovijedajući o susretima i pismima na razini Crkve pokazuje svoj afinitet prema takvim događajima.

Godine 1984. može se vidjeti kako je u katedrali bila misa u okviru Molitvene osmine nekoliko dana prije kraja osmine.¹⁹⁵ Premda je u Đakovu bila misa u okviru Molitvene osmine, biskup je sudjelovao i u Osijeku kod kapucina, a u dnevnik je zabilježio kako su prisustvovali pravoslavni parosi.¹⁹⁶ Osim u Đakovu i Osijeku, biskup Kos sudjelovao je na završetku Molitvene osmine i u Zagrebu u franjevačkom samostanu na Kaptolu.¹⁹⁷

¹⁸⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosu parohu Lazaru Miškoviću, 26.01.1981.

¹⁸⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1982., 24.01.1982.

¹⁸⁹ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo gvardijana kapucinskog samostana Osijek biskupu Kosu, 04.01.1982.

¹⁹⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1982., 25.01.1982.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, II/1982., 99.

¹⁹¹ Usp. HR-NAĐ-10-2098/1983.

¹⁹² Usp. HR-NAĐ-64-D 1983., 25.01.1983.

¹⁹³ *Isto*.

¹⁹⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1983., 25.01.1983.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I/1983., 80.

¹⁹⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1984., 21.01.1984.

¹⁹⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1984., 22.01.1984.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1984., 54.

¹⁹⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1984., 25.01.1984.

Prema građi o biskupu Kosu, ima godina kada je o Molitvenim osminama više zabilježeno, a ima godina kada je samo napisao da je prisustvovao i kako su bili predstavnici drugih kršćanskih zajednica. Neke od takvih godina bile su 1985. i 1986. Za 1985. bilježi kako su na Molitvenoj osmini sudjelovali pravoslavni svećenici i pravoslavni bogoslovi te predstavnici Reformirane i Evangeličke Crkve.¹⁹⁸ Već spomenute 1986. zabilježeno da su bili predstavnici Pravoslavne i Reformatorske crkve.¹⁹⁹

Za razliku od prethodne dvije godine o 1987. godini ima nešto više podataka. Tako se vidi kako je nazočio u Zagrebu na početku Molitvene osmine i tada je propovijedao o silasku Duha Svetoga i o tome kako ostaje na onome tko Ga primi. Pavao, apostol pogana, brine se za jedinstvo koje donosi isti Duh i u tom duhu je potrebno rasti.²⁰⁰ Propovijed završava riječima: „Duh je Gospodnji na vama: da spoznate, da budete jedno!“²⁰¹ Početkom Molitvene osmine je bio u Zagrebu, a na kraju bio je u Osijeku kod kapucina. Na susretu su sudjelovali predstavnici Srpske pravoslavne Crkve. U svome dnevniku piše kako se u čitanju čitalo kako jaka svjetlost sviće narodima i to narodima Istoka i Zapada. Zabilježio je i Oče naš za jedinstvo.²⁰²

U Molitvenoj osmini 1988. su sudjelovali i dvojica predstavnika Pravoslavne Crkve te Evangelički pastor i Reformacijski pastor. U homiliji je biskup progovorio o Dobrom Pastiru, o ekumenizmu u Marijanskoj godini, o pjesmama prve Crkve u čast Marije, o susretu pape i patrijarha Demetriosia I., čestitci episkopa, zagrljaju u Pakracu, Strossmayerovoj čestitci te o molitvi Mariji za naše narode.²⁰³ Ponovno se može uočiti spominjanje Strossmayera kao i Marije, zajedničke Majke. Ovom prigodom istaknuti su također i neki aktualni ekumenski događaji, a ovom godinom završavaju mirnija vremena jer već se iduće godine osjete promjene.

¹⁹⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1985., 20.01.1985.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I/1985., 32.

¹⁹⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 25.01.1986.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1986., 35.

²⁰⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1987., 18.01.1987.

²⁰¹ *Isto*.

²⁰² Usp. HR-NAĐ-64-D 1987., 25.01.1987.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1987., 35.

²⁰³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1988., 24.01.1988.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, III/1988., 83.

Promjene koje su dolazile, više su se osjetile u zagrebačkoj²⁰⁴ Molitvenoj osmini budući da u svoj dnevnik biskup Kos bilježi da se osjetio „poremećeni ekumenski duh“²⁰⁵ jer nije bilo niti jednog predstavnika Pravoslavne Crkve.²⁰⁶ S druge pak strane za osječku Molitvenu osminu bilježi u dnevnik prisutnost pravoslavnog paroha i evangeličkog župnika.²⁰⁷ Promjene koje su dolazile u narednom periodu bile su primjetne i na Molitvenoj osmini, iako s obzirom na cilj Molitvene osmine za jedinstvo kršćana nisu trebale.

Nova, 1990. godina donijela je još veće promjene. Na Molitvenoj osmini sudjelovao je i biskup Kos kao i predstavnici Evangeličke Crkve i predstavnik Pravoslavne Crkve koji je sve pozdravio.²⁰⁸ Na poziv koji je uputio gvardijan samostana biskup je odgovorio kako mu je drago zbog prisustva triju kršćanskih Crkava i kako je potrebno ustrajanje na Molitvenoj osmini unatoč raznim odgovorima sa raznih strana.²⁰⁹ I samu propovijed je prilagodio nemirnim vremenima. Propovijedao je o Drugom vatikanskom saboru i dekretu o ekumenizmu. U tom kontekstu ističe kako se danas može ispuniti Kristovo „da svi budu jedno“ (Iv 17,21), a to je tako da svi učimo jedni od drugih što se više može. Dalje je propovijedao o većoj slobodi koju su u Europi dobile sve Crkve, o slobodi koju trebaju iskoristiti i bolje zajednički djelovati.²¹⁰ U svojoj propovijedi nije izostavio niti biskupa Strossmayera koji je „pionir ekumenizma“²¹¹ na našim prostorima te najavljuje misu u Osijeku za 175. godišnjicu rođenja spomenutog biskupa ističući kako će misa biti na dvije nakane za dušu Strossmayera i za ekumenizam.²¹²

Jedini dokaz pronađen o sudjelovanju biskupa Kosa na Molitvenoj osmini 1992. godine je pismo koje je uputio parohu Lazaru Miškoviću i kojem piše kako je Molitvena osmina bila, ali bez predstavnika pravoslavnih, jer su svi izvan grada.²¹³ Unatoč

²⁰⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 22.01.1989.

²⁰⁵ *Isto.*

²⁰⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 22.01.1989.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1989.*, 52.

²⁰⁷ Usp. HR-NAĐ-10-2026/1989.

²⁰⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 21.01.1990.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1990.*, 50.

²⁰⁹ Usp. HR-NAĐ-10-335/1990.

²¹⁰ Usp. HR-NAĐ-64-T Propovijed biskupa Kosa na svjetskoj Molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana, 21.01.1990.

²¹¹ *Isto.*

²¹² Usp. *Isto.*

²¹³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa parohu Lazaru Miškoviću, 17.02.1992.

opasnostima koje su vrebale, unatoč agresiji koja se dešavala, molitva za jedinstvo nije izostala.

U biskupskoj službi dugoj 23 godine, biskup Kos dva puta nije sudjelovao na Molitvenoj osmini kod kapucina u Osijeku²¹⁴ i to u gore spomenutoj 1978. i 1993. godini kada nije išao zbog biskupskog ređenja dubrovačkog biskupa.²¹⁵

Naredne, 1994. godine ponovno je sudjelovao kod kapucina u Osijeku i to dva dana 22. siječnja i 23. siječnja.²¹⁶ Prvog dana prisustva predvodio je svečanu misu te su na susretu bili predstavnici Pravoslavne Crkve, Evangeličke crkve, Baptističke zajednice i islamske vjerske zajednice. Poslije je bila zajednička večera u samostanu kapucina.²¹⁷

Biskup Kos je u Osijeku 1995. sudjelovao na Molitvenoj osmini kod kapucina. Na osmini su sudjelovali i predstavnici drugih kršćanskih Crkava, a to su: pravoslavni paroh, evangelički župnik, predstavnik Pentekostne Crkve i Prezbiterijanske Crkva.²¹⁸ Tada je predvodio i euharistijsko slavlje.²¹⁹

Na završnom danu teološko-pastoralnog tjedna za svećenike 1996. biskup u propovijedi ističe kako je taj dan ujedno i početak Molitvene osmine za jedinstvo kršćana te je potrebno da se misa i propovijed posveti i prikaže toj temi koja je bitna za život i vladanje svakog kršćana. Osvrućući se na dekret *Unitatis redintegratio* dodao je kako je obnova cjelovitosti Hrvatske najvažnija tema i kako se za cjelovitost moli da se ona desi mirnim putem. To uspoređuje i sa jedinstvom kršćana za koje bi se trebalo moliti da bude mirno i na ostvarenje Kristovog „da svi budu jedno“ (Iv 17,21). Također je progovorio i o *Ambulate in dilectione*,²²⁰ a niti ovaj put nije izostavio svoga velikog preteču biskupa Strossmayera koji je posvetio katedralu „Slavi Božjoj, jedinstvu Crkava, slozi i ljubavi naroda svoga“. To je ujedno povezo sa 1000. obljetnicom slavenskih apostola koja se slavila u vrijeme Strossmayera i sa 1100. proslavom o kojoj je ranije u ovom radu bilo riječi. Uz to povezano osvrnuo se i na encikliku *Slavorum apostoli*.²²¹ Na kraju je

²¹⁴ Usp. HR-NAĐ-10-358/1993.

²¹⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1993., 24.01.1993.

²¹⁶ 23. siječnja papa je proglasio danom molitve za mir u Bosni i Hercegovini te u Hrvatskoj. Usp. HR-NAĐ-10-287/1994.

²¹⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1994., 23.01.1994.

²¹⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1995., 22.01.1995.

²¹⁹ Usp. HR-NAĐ-10-317/1995.

²²⁰ Dokumentu II. vatikanskog koji govori o pomirenju Istočne i Zapadne i Crkve i o povijesnom susretu patrijarha Atenagore i pape Pavla VI.

²²¹ Usp. HR-NAĐ-64-K Homilija biskupa Kosa završnog dana teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, 18.01.1996.; Ć. KOS, »Ambulate in dilectione-hodite u ljubavi«, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2-3, 499-501.

zaključio kako se jedinstvo može postići „u prvom redu molitvom“.²²² Osim na završnom danu teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, za jedinstvo se molio i kod kapucina na ekumenskom susretu 22. siječnja 1996. Tada su među predstavnicima bili predsjednik crkvene općine Srpske pravoslavne Crkve te župnik Kristove evanđeoske Crkve.²²³

Posljednja Molitvena osmina na kojoj je biskup Kos sudjelovao u vrijeme biskupske službe bila je 1997.²²⁴ Te godine je bilo dosta predstavnika na Molitvenoj osmini, a od predstavnika su bili: baptisti, Evanđeoska Crkva Radosne vijesti, Reformirana Crkva, Evangelička Crkva i Pravoslavna Crkva.²²⁵

Dakle, biskupova prisutnost na Molitvenim osminama pokazuje kako to nije propuštao, držeći to kao nešto vrlo važno. Tako je bilo godina kada je u tjednu molitve za jedinstvo kršćana predvodio i više misnih slavlja sa nakanom za jedinstvo kršćana. Posebnu važnost pridajemo ovdje molitvenoj osmini održanoj 1991. godine koja je u njegovoj biskupskoj službi posebno odjeknula.

3.1.1. Molitvena osmina 1991.

Molitvena osmina 1991. je svojevrsna prekretnica²²⁶ u ekumenskoj komunikaciji te je zbog toga ovdje izdvajamo. Posebnost ove Molitvene osmine je činjenica da je prvi puta sudjelovao jedan episkop. Ova osmina ostala je zapamćena i po otvorenom pismu Beogradske mladeži koje je upućeno srijemskom episkopu i proslijeđeno biskupu Kosu.

U Osijeku kod kapucina na Molitvenoj osmini bio je prisutan srijemski episkop sa svećenicima. Također su bili prisutni predstavnici reformatora, pentekostalaca, kalvina i muslimana.²²⁷ U uvodu je biskup istaknuo kako na svim molitvenim susretima nikada nije bilo toliko predstavnika kršćanskih Crkava kao taj dan. Zahvaljuje srijemskom episkopu te ističe kako mu je drago zbog njegove prisutnosti i kako to pokazuje da

²²² HR-NAĐ-64-K Homilija biskupa Kosa završnog dana teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, 18.01.1996.

²²³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1996., 21.01.1996.

²²⁴ Usp. HR-NAĐ-10-311/1997.

²²⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1997., 19.01.1997.

²²⁶ Usp. A. JAPUNDŽIĆ, Ekumenski rad biskupa Ćirila Kosa, u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“ - Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 207-221, ovdje 215.

²²⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 25.01.1991.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1991., 63.

božićne i uskrsne čestitke nisu stvar formalnosti. U propovijedi biskup je naglasio da od svih susreta i svečanosti daje izuzetno značenje ovom skupu. Biskup ističe kako svaka kršćanska Crkva ima vrijednosti od kojih se druga može obogatiti.²²⁸

Unatoč lijepim riječima i zajedničkoj molitvi, bilo je onih kojima se zajednička molitva nije svidjela. Upravo iz toga razloga beogradska omladina šalje pismo episkopu u kojem traže odgovor na nekoliko pitanja. Prvo ga pitaju kako je mogao sudjelovati na molitvenom skupu na kojem su sudjelovali katolici,²²⁹ „unijati“,²³⁰ baptisti i reformatori. jer to povezuju sa 56. apostolskim pravilom koje zabranjuje i kleriku i vjerniku da sudjeluju na molitvi sa hereticima. Dalje ga pitaju kako može sudjelovati na ekumenskom skupu kada je u pravoslavlju ekumenizam²³¹ „svejeres“.²³² Također naglašavaju kako je to neiskreno jer rimokatolici žele uniju i navode kao neiskrenost što je biskup Kos služio misu u Krašiću za kardinala Stepinca i to u Stepinčevoj rodnoj župi.²³³ Beogradska omladina u pismu navodi kako je biskup „robijao zbog privrženosti ideologu ustaškog pokreta“.²³⁴ U tom kontekstu pitaju episkopa je li on znao za to prije nego što je krenuo u Osijek. Navode kako je episkop u svom govoru izrekao Isusove riječi: „gdje je dvoje ili troje u moje ime skupljeno i ja sam sa njima“ (usp. Mt 18,20). Omladina prvo govori kako su to dobre riječi, ali na krivom mjestu jer za to mora biti jedinstvo u vjeri. Osim episkopu beogradska omladina je ovo pismo poslala i biskupu Kosu te uz ovo pismo još jedno u kojem objašnjava da mu je pismo poslano jer se on izravno spominje te govore kako molitva da, ali ne zajednička i kako na našim prostorima ne može biti ekumenizma. Povodom toga biskup Kos šalje pismo episkopu i kaže kako se nada da nije došao u neprilike te spominje i kako je jedan mladi član redovničke zajednice ružnim riječima dočekao episkopa te biskup moli za oprostjenje i žao mu je zbog toga. Uz pismo biskup dostavlja Izjavu biskupske konferencije o prilikama u zemlji,²³⁵ a nema zabilježeno da je srijemski episkop odgovorio.

²²⁸ Usp. HR-NAĐ-10-324/1991.

²²⁹ Usp. *Isto*.

²³⁰ *Isto*.

²³¹ Usp. *Isto*.

²³² *Isto*.

²³³ Usp. *Isto*.

²³⁴ *Isto*.

²³⁵ Usp. *Isto*.

3.2. Ekumenske kapelice

Ekumenske kapelice sa početka devedesetih godina su primjer uočavanja znakova vremena i potreba Crkve u nemirnom vremenu. Proučavajući ekumenska nastojanja biskupa Kosa zapažamo nekoliko ekumenskih kapelica u ovom periodu: Ekumensku kapelicu u osječkom zatvoru, Ekumensku kapelicu u osječkom staračkom domu, Ekumensku kapelicu u hotelu Termia u Bizovačkim Toplicama te kapelica u Domu za preodgoj maloljetnica, koja nema naziv ekumenska, ali se može ovdje uvrstiti.

Prva ekumenska kapelica kojoj je biskup Kos dozvolio otvaranje je u osječkom zatvoru. U njoj je prvu misu slavio u studenom 1990. Osim ove prve svečane mise, Kos je u dva navrata pred Božić 1990. tamo služio misu te pred Uskrs 1991.²³⁶ Otvaranje ekumenskih kapelica nije stalo sa ovom kapelicom. Otvorena je još jedna u staračkom domu uz dozvolu biskupa Kosa. Kapelicu mogu koristiti katolički i pravoslavni vjernici koji su štićenici doma. Iako na posvećenju sam biskup nije sudjelovao, važno je da je dao dozvolu za otvorenje ove kapelice.²³⁷

Još jedna ekumenska kapelica je u hotelu Termia u Bizovačkim Toplicama. Ovu kapelicu je blagoslovio biskup²³⁸ „za rast u vjeri i ljubavi“.²³⁹ Izuzev njega blagoslovu su prisustvovali pravoslavni paroh i predstavnik Židovske općine.²⁴⁰ Spomenute kapelice bile su ekumenske i tako su blagoslovljene.

U ovaj dio uvrštena je još jedna kapelica koja nije bila ekumenska, ali je blagoslovljena u navedenom vremenskom razdoblju i na blagoslovu su bili predstavnici drugih kršćanskih zajednica odnosno pravoslavni paroh i adventistički propovjednik. Kapelicu je blagoslovio biskup Kos u Slavonskoj Požegi u Domu za preodgoj maloljetnica. Osim blagoslova bila je ovom prilikom i prigodna akademija te nakon toga sveta misa.²⁴¹

²³⁶ Usp. HR-NAD-10-2057/1990.

²³⁷ Usp. HR-NAD-10-1700/1990.

²³⁸ Usp. HR-NAD-64-D 1991., 16.02.1991.

²³⁹ *Isto.*

²⁴⁰ Usp. *Isto.*

²⁴¹ Usp. *Isto.*

3. 3. Izrazi sućuti i sahrane

Da ekumenizam nije samo kada su proslave pokazuju razni izrazi sućuti zatim odlasci na sahrane. Ti izrazi žalosti često upućuju na želju za jedinstvo i na međusobno razumijevanje i kršćansko suosjećanje.

U tom duhu u ožujku 1978. povodom smrti episkopa Makarija biskup Kos je izrazio saučešće Srijemskoj eparhiji, a na liturgiju je poslao delegate.²⁴² Kasnije te godine povodom smrti pape Pavla VI. episkop bački Nikanor poslao je biskupu Kosu pismo sućuti.²⁴³ U zahvali za izraz sućuti biskup Kos napisao je kako se papa zalagao za ekumenizam i kako su njegove riječi i djela bili posebno upućeni prema Pravoslavnoj Crkvi.²⁴⁴ Biskup naglašava kako će „sada njegove molitve obilno pomagati uspjehu započetog djela“.²⁴⁵ Godine 1978., nedugo nakon izbora za papu, umire papa Ivan Pavao I. te tada episkop bački Nikanor²⁴⁶ i episkop Emilijan²⁴⁷ upućuju izraze sućuti. Na što im je ponovno Kos odgovorio te, između ostalog, napisao: „Nadamo se da će veliki pokretači jedinstva,²⁴⁸ međusobnog razumijevanja i ljubavi – prema Kristovoj molitvi – promicati to djelo i svojim molitvama kod Gospodina“.²⁴⁹ Očito je, dakle, da je biskup Kos i u zahvali za izraze sućuti pokazivao želju za jedinstvom.

Slanje izraza sućuti 1982. zbog smrti episkopa Emilijana je prilika za pokazivanje ekumenskih želja, ali također i za govor o episkopovim znakovima ljubavi prema biskupu, biskupiji i Katoličkoj Crkvi. Tada je spomenuo i posljednji znak pažnje episkopa Emilijana, a to je božićna čestitka, čestitka za Novu godinu i kalendar Pravoslavne Crkve.²⁵⁰ Iduća smrt u hijerarhiji Srpske pravoslavne Crkve bila je episkopa Andreja 1986.,²⁵¹ a na njegovoj je sahrani sudjelovao i sam biskup Kos.²⁵²

²⁴² Usp. HR-NAĐ-10-741/1978.

²⁴³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Nikanora biskupu Kosu, 09.08.1978.

²⁴⁴ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosu episkopu Nikanoru, 12.08.1978.

²⁴⁵ *Isto.*

²⁴⁶ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Nikanora biskupu Kosu, 03.10.1978.

²⁴⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Emilijana biskupu Kosu, 29.09.1978.

²⁴⁸ Ovdje misli na papu Ivana Pavla I. i lenjingradskog mitropolita koji je umro papi na rukama.

²⁴⁹ HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 05.10.1978.; HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 03.10.1978.

²⁵⁰ Usp. HR-NAĐ-10-412/1982.

²⁵¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 21.03.1986.

²⁵² Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 25.03.1986.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, IV-V/1986., 132.

Te iste godine biskup Kos sudjelovao je i na sahrani²⁵³ pravoslavnog prijatelja sa početka svećeničke službe, Žarka Kosića.²⁵⁴ Iako je od zajedničke službe u Trnjanima prošlo gotovo 40 godina, prijateljstvo nije nestalo, već je ostalo do kraja.

Zbog iznenadne smrti makedonskog arhiepiskopa Angelarija 1986. biskup šalje telegram u kojem moli da zagovor svete Braće i njihovih učenika prati arhiepiskopa do prijestolja Svevišnjeg.²⁵⁵

Primivši obavijest o smrti episkopa bačkog Nikanora biskup izražava saučešće eparhiji i najavljuje svoj dolazak na sahranu.²⁵⁶ Na susretu poslije sahrane nije mogao ostati zbog obveza koje je imao kasnije, a i zbog toga, kako sam bilježi, jer njega i njegovu pratnju nitko poslije ukopa²⁵⁷ nije pozvao niti na „najkraći susret.“²⁵⁸ Iako uvijek ekumenski raspoložen, zamjećivao je događaje i djela koji nisu ekumenski te i to bilježio. Sve te događaje nije shvaćao kao prestanak dijaloga. Štoviše, smatrao je potrebu za još većim dijalogom.

Prilika za ekumenski susret bila je i zadušnica za liječnika dr. Ladislava Vlašića, na kojoj su sudjelovali predstavnici Pravoslavne i Evangeličke Crkve.²⁵⁹ Također i ukop mons. Vida Mihaljeka 1989., na kojem su sudjelovali i episkop zborničko-tuzlanski te četvorica pravoslavnih svećenika bio je prilika za ekumenski susret.²⁶⁰

Povodom smrti patrijarha Germana 27. kolovoza 1991., biskup Kos šalje pismo u kojem žali zbog smrti patrijarha, ali i kaže kako treba zahvaliti Bogu jer je na tragu Svetog Pisma radost zbog smrti. Nadalje, biskup ističe kako je preko televizije ispratio patrijarha Germana na vječni počinak jer zbog ratnog stanja nije mogao ići na ukop.²⁶¹

Posljednji zabilježeni ukop je ukop paroha Lazara Miškovića 1994., s kojim je dugi niz godina surađivao.²⁶² Odlaskom na ukop parohu Lazaru u vrijeme Domovinskog rata pokazuje kako je istinski s njim prijateljevao.

²⁵³ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, VI-VII/1986., 157.

²⁵⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 01.06.1986.

²⁵⁵ Usp. HR-NAĐ-10-1031/1986.

²⁵⁶ Usp. HR-NAĐ-10-1712/1986.

²⁵⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1986., 08.11.1986.

²⁵⁸ *Isto.*

²⁵⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 06.02.1989.

²⁶⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1989., 27.02.1989.

²⁶¹ Usp. HR-NAĐ-10-1614/1991.

²⁶² Usp. HR-NAĐ-64-D 1994., 23.05.1994.

3.4. Neslužbeni posjeti i veze

Osim službenih pastoralnih aktivnosti koje je imao kao biskup, nalazimo i mnoštvo neslužbenih posjeta kao i poznanstava koje je Kos održavao sa pripadnicima drugih Crkava i crkvenih zajednica.

Tako ga je već prve godine njegove biskupske službe posjetilo 28 evangeličkih pastora iz Zapadne Njemačke pod vodstvom evangeličkog pastora iz Osijeka.²⁶³ Jedan sličan susret ovome bio je kada je u biskupskom dvoru 1988. godine primio 50 evangeličkih svećenika. Naime tih dana je u Osijeku bila konferencija evangeličkih svećenika Jugoslavije te su se tom prigodom susreli i sa biskupom Kosom.²⁶⁴

Prvi susret biskupa Kosa sa patrijarhom Germanom bio je u Beograd prilikom primanja u novu dvoranu beogradskog nadbiskupa još na početku biskupske službe Kosa.²⁶⁵ Deset godina kasnije ponovno se susreo sa patrijarhom Germanom povodom papinskog dana u Beogradu.²⁶⁶

Kada se pružila prilika išao je na susrete sa episkopima. Tako je prilikom boravka u Srijemskim Karlovcima 1975., radi svojih biskupskih obveza, posjetio i episkopa te je osim što je tada imao susret sa episkopom Makarijom, imao je susret i sa episkopima Pakraca, Šapca i Žiće.²⁶⁷ Također se 1980., 1990., 1992. i 1994. godine susreo i sa srijemskim episkopom.²⁶⁸ Ovakvi susreti su primjer kako je uvijek imao ekumenski zanos za susrete. Čak je i 1992. i 1994. godine posjetio srijemskog episkopa unatoč svemu što se događalo.

Svoju ekumensku zauzetost nije pokazivao samo prema crkvenoj hijerarhiji nego i prema vjernicima. Tako se na primjer u srpnju 1982. susreo sa grupom pravoslavnih vjernika koji su posjetili katedralu te im je biskup Kos izrazio dobrodošlicu.²⁶⁹

Iz svega navedenog, može se zamjetiti kako je često imao i susrete sa parosima. Tako se može vidjeti kako ga je posjetio pravoslavni paroh iz Klokočevika koji mu je

²⁶³ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, X-XI/1974., 322.

²⁶⁴ Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, III-IV/1988., 152.

²⁶⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1975., 22.11.1975.

²⁶⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1985., 04.11.1985

²⁶⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1975., 25.05.1975.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I/1975., 28.

²⁶⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1980., 06.07.1980.; HR-NAĐ-64-D 1990., 05.11.1990.; HR-NAĐ-64-D 1992., 26.10.1992.; HR-NAĐ-64-D 1994., 27.07.1994.;

²⁶⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1982., 25.07.1982.

priopćio da je Pravoslavna Crkva dobila dozvolu za građenje crkve i župnog stana u Đakovu.²⁷⁰ Isto tako prilikom bolesti paroha Lazara Miškovića biskup Kos ga je u bolnici posjetio.²⁷¹

Kroz više godina biskup je pri boravku u Slavonskom Brodu za blagdan Gospe Brze Pomoći išao čestitati Božić pravoslavnom parohu Žarku Kosiću.²⁷² Poslije smrti paroha Kosića, biskup išao je čestitati Božić novom brodskom parohu 1990.²⁷³ te također i 1991. godine.²⁷⁴

3.4.1. Božić i Uskrs

Proučavajući dopisivanja koja je biskup Ćiril Kos imao tijekom svoje biskupske službe može se zamijetiti kako je za Božić i Uskrs gotovo redovito imao dopisivanja sa predstavnicima drugih crkvenih zajednica. Upravo u ovom dijelu rada želimo donijeti kratak pregled Božićnog i Uskrsnog čestitanja. Kod svih godina nema zabilježene čestitke biskupa Kosa, ali u čestitkama koje su mu slali vidi se da mu zahvaljuju na Božićnoj, odnosno uskrsnoj čestitci. Biskup je često u čestitkama izražavao želju za jedinstvom, a u godinama Domovinskog rata i želju za mirom. U njegovim čestitkama može se vidjeti spajanje aktualnih svjetskih ekumenskih događanja, lokalnih ekumenskih događanja odnosno susreta sa predstavnicima drugih crkvenih zajednica. U čestitkama upućenim pravoslavcima često se može vidjeti za Božić da biskup čestita Božić sa „Hristos se rodi“, a za Uskrs sa „Hristos Vaskrse“.

Redovita dopisivanja za Božićne i Uskrsne praznike imao je i sa patrijarsima Srpske pravoslavne Crkve: prvo sa patrijarhom Germanom,²⁷⁵ a kasnije i sa patrijarhom

²⁷⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 10.04.1990.

²⁷¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1994., 23.01.1994.

²⁷² Usp. *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, V-VI/1975., 196.; HR-NAĐ-64-D 1976., 08.01.1976.; HR-NAĐ-64-D 1979., 08.01.1979.; HR-NAĐ-64-D 1981., 08.01.1981.; HR-NAĐ-64-D 1982., 08.01.1982.; HR-NAĐ-64-D 1983., 08.01.1983.; HR-NAĐ-64-D 1986., 08.01.1986.

²⁷³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 08.01.1990.; *Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu*, I-II/1990., 49.

²⁷⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1990., 02.12.1990.

²⁷⁵ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1975.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1976.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 26.12.1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1978.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 29.12.1978.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Uskrsu 1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Uskrs 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu,

Pavlom.²⁷⁶ Osim sa patrijarsima, redovita dopisivanja za blagdane imao je i sa episkopima. S nekim episkopima svake godine je imao dok s nekima ima tek zabilježena jedna ili dvije čestitke. Episkopi s kojima je biskup Kos razmjenjivao božićne i uskrсне čestitke su: slavonski episkop Emilijan,²⁷⁷ bački episkop Nikanor,²⁷⁸ srijemski episkop

18.12.1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 18.12.1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Uskrs 1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1982.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 29.12.1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1984.; HR-NAĐ-64-Č (Čestitka) Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Uskrs 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskup Kosu, Božić 1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Božić 1988.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Uskrs 1989.;

²⁷⁶ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, pred Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, pred Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, pred Božić 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1996.

²⁷⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, travanj 1975.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1975.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 26.12.1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1978.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 29.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 18.12.1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Uskrsu 1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 18.04.1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 18.12.1981.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, Uskrs 1985.

²⁷⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1975.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 26.12.1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1978.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Uskrsu 1980.; Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 18.12.1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Uskrs 1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 18.12.1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Božić 1982.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, pred Božić 1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 29.12.1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1984.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Uskrs 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Božić 1985.

Makarije,²⁷⁹ banjalučki episkop Andrej,²⁸⁰ zapadnoeuropski episkop,²⁸¹ starokatolički episkop Jovan,²⁸² slavonski episkop,²⁸³ arhiepiskop ohridsko-makedonski Angelarije,²⁸⁴ episkop tuzlansko-zvornički,²⁸⁵ srijemski episkop,²⁸⁶ arhiepiskop ohridsko-makedonski Gavrilo,²⁸⁷ šumadijski episkop Sava,²⁸⁸ srednjoeuropski episkop,²⁸⁹ arhiepiskop ohridsko-

²⁷⁹ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Makarija biskupu Kosu, o Božiću 1977.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1979.;

²⁸⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 20.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 24.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Uskrs 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 18.12.1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 15.12.1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 18.12.1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Božić 1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Božić 1982.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Božić 1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 29.12.1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 18.12.1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Uskrs 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 16.12.1985.

²⁸¹ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, 18.12.1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, 28.12.1982.; HR-NAĐ-64-K Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 02.01.1984.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 14.12.1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1988.

²⁸² Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Jovana biskupu Kosu, pred Božić 1984.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1988.

²⁸³ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1988.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1991.

²⁸⁴ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Angelarija biskupu Kosu, Božić 1985.

²⁸⁵ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, 22.12.1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, pred Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, 20.03.1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1991.

²⁸⁶ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1988.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1994.

²⁸⁷ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Božić 1988.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1993.

²⁸⁸ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Save biskupu Kosu, Božić 1988.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Save biskupu Kosu, Uskrs 1989.

²⁸⁹ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa srednjoeuropskog biskupu Kosu, Božić 1995.

makedonski Mihail²⁹⁰ te mitropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan.²⁹¹ Spomenimo ovdje da nemamo puno primjera dopisivanja sa biskupima Reformatorske Crkve, ali jedan od primjera je biskup Andrej Beredi.²⁹²

Osim patrijarha, arhiepiskopa, mitropolita, episkopa i biskupa, biskup Kos je imao razmjene čestitki i sa parosima, monasima, dekanom bogoslovnog fakulteta u Beogradu²⁹³ te župnicima Reformirane Crkve. Neki od paroha s kojima se biskup Kos dopisivao su: Lazar Mišković,²⁹⁴ Žarko Kosić i poslije smrti njegova supruga.²⁹⁵ Isto tako je sa vukovarskim parohom Petrom Samardžijom, poslije čije smrti je također tradiciju

²⁹⁰ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Mihaila biskupu Kosu, Božić 1995.

²⁵³ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, 23. 12.1982.; HR-NAĐ-64-K Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, 05.12.1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, 29.12.1983.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1994. ; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Božić 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Božić 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovan biskupu Kosu, Božić 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1996.

²⁹² Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Božić 1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1995.

²⁹³ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Uskrs 1995.

²⁹⁴ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, pred Uskrs 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa parohu Lazaru Miškoviću, 15.04.1981.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Uskrs 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Mišković biskupu Kosu, Uskrs 1994.

²⁹⁵ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Žarka Kosića biskupu Kosu, 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka obitelji Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka obitelji Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1996.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1996.

nastavila njegova supruga,²⁹⁶ zatim sa parohom Veselinom Petrović,²⁹⁷ arhijerejskim zamjenikom Božidarom Bosanacom i poslije njegove smrti sa njegovom suprugom.²⁹⁸ Jedan od monaha s kojima je biskup Kos razmjenjivao čestitke je jeromonah Georgije iz manastira Čokešina.²⁹⁹

Osim što je u čestitkama čestitao Božić i Uskrs u čestitkama je molio i za jedinstvo. Tako možemo vidjeti da za Božić 1978. godine piše: „Uzvracam molitvom Gospodinu da se uz Njegove jaslice svi nađemo u istoj vjeri, nadi, ljubavi i klanjanju

²⁹⁶ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, 20.12.1986.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, 21.03.1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruga paroha Samardžije biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, Uskrs 1996.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, Božić 1996.

²⁹⁷ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, 14.04.1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-K Čestitka paroha Veselina Petrovića biskupu Kosu, 26.04.1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupa Kosu, Božić 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupa Kosu, Božić 1995.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1996.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1996.

²⁹⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara biskup Kosu, Božić 1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanac biskupu Kosu, 24.05.1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanac biskupu Kosu, o Božiću 1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa arhijerejskom zamjenika Božidara Bosanca, 29.12.1983.; HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanac biskupu Kosu, pred Božić 1984.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa arhijerejskom zamjeniku Bosancu, 27.12.1984.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Bosanca biskupu Kosu, Božić 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanac biskupu Kosu, Uskrs 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanac biskupu Kosu, 26.01.1995.

²⁹⁹ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, 14.12.1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1985.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1987.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1988.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-K Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, 25.04.1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1991.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1992.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić, 1993.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1994.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1996.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1996.

„dobroti i čovjekoljublju“ našeg Gospodina.“³⁰⁰ Isto možemo vidjeti u čestitci za Uskrs 1979. gdje piše: „Posebno molim, da se ispuni vruća molitva Gospodina Isusa, da budemo sveti i da budemo jedno!“³⁰¹ Također te godine u drugoj uskršnjoj čestitci piše: „Neka pomogne svojom svjetlošću i jakošću i nama da ostvarujemo iz dana u dan njegovu velikosvećeničku molitvu: da budemo sveti, i da budemo jedno.“³⁰² Za Božić te iste godine, uz Božićne i novogodišnje želje moli i za „međusobno sve veće razumijevanje i sve uže zajedništvo Sestrinskih Crkava!“³⁰³ te im se zahvaljuje i na ljubaznim susretima tijekom godine.³⁰⁴ Godine 1980. Katolička i Pravoslavna Crkva slavile su Uskrs istog datuma. Te je godine biskup Kos zaželio da Uskrs bude ne samo kalendarski zajedno nego da ih povezuje i čvrsta vjera i ljubav prema Gospodinu.³⁰⁵ U našem vremenu može se vidjeti kako se ponovno otvara govor o zajedničkom slavlju Uskrsa Pravoslavnih i Katoličkih. Godina o kojoj se govori kao moguća za dogovor oko zajedničkog datuma postavlja se 2025. kada je 1700. godina od Nicejskog sabora kada je dogovoren izračun datuma Uskrsa.³⁰⁶

U čestitci za Uskrs 1981. Kos piše „Ove godine ćemo se mislima i molitvom naći na više mjesta na području Istočne Crkve, u Solunu, slaveći spomen na svetu Braću Ćirila i Metoda; u Efezu slaveći Presvetu Bogorodicu, našu zajedničku Majku; u Carigradu, slaveći spomen na zajednički Sabor i ispovijest jednog vjerovanja! Želeći i moleći da sve to urodi obilnim plodovima jedinstva prema žarkoj Gospodnjoj molitvi.“³⁰⁷ Ovime pokazuje spajanje aktualnih ekumenskih događanja sa Uskrsnim čestitkama kao i praćenje ekumenskih događanja u svom vremenu. Još jedan takav primjer je i Božićna

³⁰⁰ HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 29.12. 1978.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 29.12. 1978.

³⁰¹ HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu patrijarhu Germanu, na Uskrs 1979.

³⁰² HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Nikanoru, na Uskrs 1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, na Uskrs 1979.

³⁰³ HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu patrijarhu Germanu, 20.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 20.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 20.12. 1979.

³⁰⁴ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu patrijarhu Germanu, 20.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 20.12.1979.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 20.12. 1979.

³⁰⁵ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 30.03.1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Andreju, Uskrs 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, Uskrs 1980.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, Uskrs 1980.;

³⁰⁶ Usp. Vatican cardinal supports common Easter date for Catholics, Orthodox, Vatikan 2021. Dostupno na: <https://www.catholicnewsagency.com/news/246838/vatican-cardinal-supports-common-easter-date-for-catholics-orthodox> (10.08.2021.).

³⁰⁷ HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 18.04.1981.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Andreju, 17.04.1981.

čestitka 1982. kada zahvaljuje patrijarhu na prisutnosti pravoslavnih na jubileju 100. godišnjice posvete katedrale u Đakovu³⁰⁸ dok u čestitci episkopu Andreju izražava žaljenje zbog toga što on nije sudjelovao na 100. godišnjici posvete katedrale.³⁰⁹ Episkopu Nikanoru zahvaljuje na njegovoj nazočnosti preko delegata na 100. godišnjici posvete katedrale.³¹⁰ Nadalje, u čestitci za Božić 1985. zahvaljuje se patrijarhu na njegovoj ljubavi i dobroti prema biskupu i prema Crkvi još od njihovog prvog susreta u Beogradu 1974. na proslavi beogradske biskupije. Također u toj Božićnoj čestitci poziva na jubilej svetog Metoda koji će se održati u Đakovu 4. i 5. srpnja 1985.³¹¹ Još jedan događaj koji je aktualan, a biskup Kos aktualizira u uskršnjoj čestitci je 750. godišnjica spominjanja grada Đakova i biskupije. Također piše kako je na proslavu pozvao nadpastire Pravoslavne Crkve sa područja biskupije: srijemskog, slavonskog i novosadskog administratora Bačke eparhije.³¹² Spominje se i proslave Srpske pravoslavne Crkve, a to je 600. godišnjica Kosova, za koju kaže: „Želim i molim da i Vaša spomen-proslava „sveto i čestito“ prođe i urodi obilnim duhovnim plodovima za sve članove sestrinske Pravoslavne Crkve“.³¹³

Godine 1990. kada se patrijarh German razbolio biskup Kos mu šalje čestitku u kojoj želi da njega i njegovo stado očuva Krist, a njega sada posebno u njegovoj bolesti i starosti.³¹⁴ Za Božić 1991. biskup Kos piše: „neka među nama namjesto nepravdi zavлада praštanje!“³¹⁵ U uskršnjoj čestitci 1991. kaže kako se ne može na našim prostorima zaobići ni braću pravoslavne koji slave Uskrs tjedan kasnije. Također je rekao kako je svoje pismene uskrsne čestitke uputio patrijarhu Pavlu, episkopima, parosima i

³⁰⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 28.12.1982.

³⁰⁹ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 28.12.1982.

³¹⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 28.12.1982.

³¹¹ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 27.12.1984.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 27.12.1984.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 29.12.1984.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, 29.12.1984.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, 27.12.1984.

³¹² Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu arhiepiskopu Gavrilu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa srijemskom episkopu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, Uskrs 1989.

³¹³ HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu arhiepiskopu Gavrilu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa srijemskom episkopu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, Uskrs 1989.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, Uskrs 1989.

³¹⁴ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1990.; HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Savi, Uskrs 1990.

³¹⁵ HR-NAĐ-64-Č Primjer čestitke biskupa Kosa za pravoslavne, Božić 1991.

vjernicima te dobio od mnogih čestitke za Uskrs.³¹⁶ Primjer uskrsnje čestitke 1995. za pravoslavne govori o liturgijskoj molitvi „Daruj nam mir i jedinstvo kako je volja tvoja“,³¹⁷ piše o Kristovom uskrsnom pozdravu „Mir vama“ i moli Gospodina za mir.³¹⁸ U primjeru čestitke 1996. koristi dio iz govora pape Ivana Pavla II. u Zagrebu u kojem papa govori o Dunavu i Savi, rijekama koje se susreću i prolaze kroz Istočnu i Zapadnu Europu te tako trebaju biti povezane Crkve Istoka i Zapada.³¹⁹

O odnosu koji je Kos imao na susretima sa predstavnicima drugih crkvenih zajednicama govori čestitka zapadnoeuropskoga episkopa koji govori kako se često sjeti njihova susreta koji je bio jedan od najveselijih susreta. Episkop se, među ostalim nada da će imati još koji ovakav susret.³²⁰ Za Uskrs 1989. episkop piše kako se često sjeti njihova susreta u Italiji. Također navodi kako ga se često sjeti, ali mu ne stigne odgovoriti, iako mu je u mislima. Osim toga, izražava i svoju želju da kada bude dolazio u domovinu, da bi rado posjetio biskupa i katedralu.³²¹

3.5. Mir i ekumenizam u nemirnom vremena Domovinskog rata

Biskupsku službu biskupa Kosa obilježilo je i vrijeme Domovinskog rata. U tome burnom vremenu vidi se njegov poticaj na jedinstvo, zajedničku molitvu te praćenje događaja u Srpskoj pravoslavnoj Crkvi. Nije se bojao drugoj strani reći što misli kao i u svoje dnevnikе zabilježiti ono što nije kako treba.

U svoje dnevnikе biskup Kos je bilježio mnoge događaje Domovinskog rata u kojima nije sudjelovao, ali koje su prenosili mediji. Tako bilježi izjavu mitropolita Jovana u *Glasi Slavonije* u kojoj mitropolit daje ocjenu stanja i odnosa sa Hrvatskom³²² te smatra da je to „neuspjeh politike koja se vodi i koja još nije sve „raščistila“ nakon čega će se: Crkva uključiti na opće dobro cijele otadžbine = Jugoslavije!“³²³ Također bilježi kako je predsjednik predsjedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije primio

³¹⁶ Usp. HR-NAĐ-64-K Uskrsna čestitka biskupa Kosa na radio-Osijeku, Uskrs 1991.

³¹⁷ HR-NAĐ-64-Č Primjer čestitke biskupa Kosa za pravoslavne, Uskrs 1995.

³¹⁸ *Isto.*

³¹⁹ Usp. HR-NAĐ-64-Č Primjer čestitke pravoslavcima biskupa Kosa, Uskrs 1996.

³²⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 27.01.1982.

³²¹ Usp. HR-NAĐ-64-Č Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 06.05.1987.

³²² Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 05.01.1991.

³²³ *Isto.*

patrijarha Pavla te mitropolita Jovana i episkopa Lukijana radi zaštite Srba u Republici Hrvatskoj.³²⁴ Osim toga, bilježi i kako je patrijarh Pavle pozvao na mir i pokajanje za vrijeme liturgije u Sabornoj Crkvi u Beogradu, ali kako biskup bilježi patrijarh je imao u planu ići u Pakrac.³²⁵ Zabilježio je i kako je u Borovu naselju održana narodna skupština Republike Srpske Krajine, na TV-u je biskup Kos vidio kako je tamo bio i episkop Lukijan, što Kos bilježi i u svoj dnevnik.³²⁶ Uočavanje ovih događaja i njihove problematike nije rušenje ekumenizma nego je samo zamjećivanje onoga što se dešava. Upravo iz razloga što mu je ekumenski dijalog bio bitan Kos je zamjećivao ove događaje.

Nadalje, biskup Kos u svoj dnevnik bilježi kako je na TV-u episkop Lukijan rekao da je plan Hrvatske trećinu Srba pobiti, trećinu raseliti, a trećinu³²⁷ „pokusiti“.³²⁸ U tom kontekstu bilježi kako Lukijan ne spominje zločine njegove eparhije nego slavi oslobođenje Baranje te dalje živi u Dalju.³²⁹ Na TV-u Beli Manastir pratio je biskup Kos svečani blagoslov obnovljene pravoslavne Crkve u Bolmanu. Blagoslov su obavili episkop Lukijan i tuzlansko-zvornički episkop koji nisu ništa rekli o prognanicima.³³⁰

Pratio je i događaje koji su u svojoj nakani imali mir i ekumenizam. Tako je vidio da je u Bosanskom Brodu zajednička molitva predstavnika Katoličke Crkve, Srpske pravoslavne Crkve i muslimanske zajednice.³³¹ Zapazio je kako u isto vrijeme, kad i papa piše pismo hrvatskim biskupima o miru, i da se patrijarh Pavle zauzima dijalog i pomirenje.³³² Osim toga, u svoj dnevnik bilježi kako se u Rimu održala sinoda biskupa cijele Europe na kojoj su se sastali Istok i Zapad kako bi raspravljali o prilikama te o odnosima Katoličke i Pravoslavne Crkve na našim prostorima.³³³ Ovi događaji su mu bili bitni jer zalagao za zajedničku molitvu i dijalog te je u ovim događajima vidio ostvarenje tih nastojanja.

Uz bilježenje rušenja katoličkih crkava biskup Kos bilježi i rušenje pravoslavne crkve u Osijeku.³³⁴ Prilikom rušenja druge pravoslavne crkve u Osijeku biskup Kos šalje parohu svoje pismo u kojem parohu javlja za ovaj čin te izražava svoje iskreno žaljenje

³²⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 07.03.1991.

³²⁵ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 10.03.1991.

³²⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 26.02.1992.

³²⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 16.04.1992.

³²⁸ *Isto.*

³²⁹ Usp. *Isto.*

³³⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1993., 02.09.1993.

³³¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 26.03.1992.

³³² Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 18.10.1991.

³³³ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 11.07.1991.

³³⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 09.11.1991.

zbog učinjenog zlodjela.³³⁵ Zamijetio je i kada je zapaljena crkva u Klokočeviku navodeći činjenicu da je prisustvovao posveti crkve te se pita zbog čega se provode mržnja i osveta i smatra to provokacijom.³³⁶ Rušenje vjerskih objekata nije opravdavao, bilo da se radi o katoličkim ili o pravoslavnim vjerskim objektima.

Vrijeme rata imalo je i mogućnosti za dijalog iako se najčešće dijalog povezivao sa mirom. Takav jedan susret je bio boravak biskupa Kosa kod franjevaca u Slavonskom Brodu radi proslave Gospe Lurdske. Tada je u Slavonskom Brodu bio i episkop Lukijan s kojim je biskup Kos razgovarao o povratku i sigurnosti svećenika.³³⁷ Zanimljivo je uočiti i kako je večer prije svetkovine Velike Gospe 1993. u Dragotinu biskup Kos imao svečanu misu, a na toj misi su bili predstavnici Pravoslavne Crkve, dva hodže i drugi iz ekumenske grupe za mir.³³⁸ Nadalje, spomenimo i da je Hrvatski ogranak svjetske konferencije za mir organizirao Ekumenski koncert i molitvu u crkvi Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu. Koncert je bio održan 22. travnja 1995., a uz biskupa Kosa na koncertu je bilo još predstavnika drugih vjerskih zajednica. Odaziv je bio slab jer je i promidžba bila slaba, a prema zapisima u arhivu bilo je više članova zbora kojih je bilo 50, nego publike.³³⁹

Prilikom susreta sa Svetim Ocem 1995. biskup Kos progovara o odnosima sa episkopima i svećenicima Pravoslavne Crkve. Ističe kako odnosi postoje, iako su rijetki. U tom kontekstu spominje i odnose sa patrijarhom Pavlom.³⁴⁰ Svetom Ocu prikazao je realnu situaciju o odnosima sa pravoslavnima, no u zadanim uvjetima odnosi su zapravo bili vrlo dobri. O situaciji i odnosima govorio je i na Radio Đakovu pred Božić 1991. Kao vrlo bitnu osobu postavlja kardinala Kuharića koji se puno zalagao pomirljivim i ne optužujućim tonom prema srpskom narodu i Crkvi. Vremena naziva teškima, ali za njega zahtijevaju sudjelovanje obje Crkve kako bi svojim naukom činile što više u uspostavljanju mira. Spomenuo se i prva dva susreta patrijarha Pavla i kardinala Kuharića, o kojima će kasnije još biti riječi, koja su bila pokušaji prema pomirenju, ali njihove smjernice su ostale samo na papiru. Vrlo razumno shvaća kako politička gledanja

³³⁵ Usp. V. BLAŽEVIĆ, *Katolička crkva u Hrvata u službi mira i stvaranja samostalne Hrvatske*, Zagreb, 2002., 333.

³³⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 14.07.1992.

³³⁷ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 11.02.1992.

³³⁸ Usp. HR-NAĐ-64-D 1993., 14.08.1993.

³³⁹ Usp. HR-NAĐ-10-973/1995.

³⁴⁰ Usp. Ć. KOS, Riječ biskup Ćirila na susretu biskupa iz ex- Jugoslavije sa Svetim Ocem, u; *VDSB*, 123 (1995.) 12, 626-627, ovdje 627.

nisu ista,³⁴¹ ali također konstatira važnost zalaganja „za jednaka prava i poštovanje ljudskog, nacionalnog i vjerskog dostojanstva svakoga čovjeka“³⁴² te nastavlja „samo ne shvaćam i nije mi jasno, da li se ta prava mogu i smiju ostvarivati takvim putem i takvim metodama, gdje politika prelazi na područje etike, morala, i pravog kršćanskog života i ljubavi.“³⁴³ Za ekumenizam je rekao kako je prethodnih godina bilo „aktivnije, djelotvornije. Službena politika je to gledala s nepovjerenjem i počeli smo se udaljavati jedni od drugih, iako postoji posebna Ekumenska Komisija koja bi morala raditi življe i djelotvornije.“³⁴⁴ O budućnosti govori kako treba biti usmjerena posveti sa portala katedrale,³⁴⁵ a budući da je ovaj razgovor bio pred Božić, nije izostavio niti čestitati Božić „drugoj strani“.³⁴⁶ Vrlo je realno gledao na situaciju niti dodajući niti oduzimajući što od odnosa koji su postojali u tom nemirnom vremenu.

Zbog svog shvaćanja odnosa sa pravoslavcima kao prijateljskima, nije izbjegavao reći kada su govorili neistine, kada se nisu pokazivali prema Hrvatima kao prema jednakima, kada su izbjegavali govoriti o zločinima nad Hrvatima. Tako u zahvali za uskrсну čestitku patrijarhu Pavlu uz zahvalu izražava žaljenje zbog neostvarenih Deklaracija iz Slavenskog Broda i Srijemskih Karlovaca. Između ostalog pita ga za objašnjenje blagoslova kamena-temeljca pravoslavne crkve u Lovasu te piše kako je 1991. u Lovasu bilo 1441 stanovnik hrvatske i 133 stanovnika srpske nacionalnosti, a vjernici katolici su iseljeni sa svojim pastirom. Nadalje, u pismu piše kako se Srpskoj pravoslavnoj Crkvi ne osporava podizanje hramova i bogomolja, ali također kako treba podignuti glas protiv zločina i nepravdi koje su učinjene Hrvatima.³⁴⁷ Još jedan primjer je pismo u kojem moli patrijarha da on svojim autoritetom ne potvrđuje laži i klevete. Problem o kojem biskup Kos piše je izjava koju je patrijarh Pavle dao za *Amnest International* u Londonu. U toj svojoj izjavi patrijarh navodi da u Oprisvacima kod Slavenskog Broda postoji logor. Međutim, biskup Kos kaže kako to nije istina jer je to područje biskupije koje jako dobro poznaje.³⁴⁸

³⁴¹ Usp. HR-NAD-64-K Razgovor biskupa Mons Ćirila Kosa u studiju Radio-Djakovo, 24.12.1991.

³⁴² *Isto.*

³⁴³ *Isto.*

³⁴⁴ *Isto.*

³⁴⁵ Usp. *Isto.*

³⁴⁶ *Isto.*

³⁴⁷ Usp. HR-NAD-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 06.05.1992.

³⁴⁸ Usp. HR-NAD-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 17.08.1992.

U poratnom vremenu bila je potreba za susret biskupa Kosa i episkopa Lukijana. Međutim, susret nije održan sve do 1997.,³⁴⁹ a u to vrijeme biskup Kos je već bio umirovljen.

U veljači 1996. biskupa Kosa su posjetili predstavnici Vijeća Europe. U posjet su došli jer su se željeli informirati o okupiranom području Europe. Predstavnik Vijeća Europe mu je prenio pozdrave episkopa Lukijana. Tada je biskup Kos primio poruku kao znak pažnje i zamolio da prenese episkopu izraze zahvalnosti i pozdrave. Također je naglasio kako je s Lukijanom izmjenjivao čestitke dok još nije bio episkop.³⁵⁰

Dodajmo ovome da je Konferencija europskih Crkava u Beogradu organizirala susret pomirenja 19. do 26. veljače 1996. godine. No, zbog već ranije dogovorenih obveza, zbog mogućeg susreta s episkopom Lukijanom te zbog toga što je biskupu Kosu godinu ranije bio uskraćen ulaz u Republiku Srbiju, biskup nije mogao sudjelovati na tome susretu. Biskup u pismu u kojem objašnjava razloge nemogućnosti dolaska govori kako se nada najiskrenijoj i najtoplijoj molitvi za pomirenje.³⁵¹ Hrvatsku i Srbiju je od 24. ožujka do 31. ožujka 1996. podsjetila ekumenska delegacija iz Nizozemske. Biskup Kos je na sastanku od mnogih tema istaknuo i komunikaciji sa Srpskom pravoslavnom Crkvom, patrijarhom episkopima i svećenicima te progovorio o Strossmayeru i ekumenizmu, o proslavi Metodove godine u Đakovu te o ulozi u ekumenskom nastojanju koje je imao kardinal Bea. Zatim je spomenuo svoje odnose s pravoslavnim vjernicima, svećenima i episkopima te progovorio o novoosnovanoj pravoslavnoj eparhiji Osječkopoljskoj kao i o susretima s pravoslavnim episkopima. Razgovor je za inicijativu imao i susret biskupa Ćirila i episkopa Lukijana.³⁵² Iako je biskup Kos imao želju za susret s episkopom Lukijanom, to se nije ostvarilo u vrijeme njegove biskupske službe.

Biskup Kos je 1996. dobio dozvolu kako bi posjetio okupirani Ilok. Osim posjeta katoličkim vjernicima na njihov crkveni god, ovaj događaj je trebao imati i ekumenski značaj. No, ipak nije imao buduću da na proslavi nisu sudjelovali predstavnici drugih kršćanskih zajednica. Unatoč tome biskup Kos ih je tom prilikom spomenuo i pozdravio. Tada je posjetio i Srijemsku Mitrovicu te je obavio i svečanost odlikovanja konkatedrale

³⁴⁹ Usp. *Susret biskupa Srakića i episkopa Lukijana u Vukovaru "Gurnuti smo u rat od kojeg su obje Crkve gubitnici. Izgubismo živu Crkvu, narod. Netko se s nama poigrao"*, Zagreb, 2000. Dostupno na: <https://ika.hkm.hr/novosti/susret-biskupa-srakica-i-episkopa-lukijana-u-vukovarugurnuti-smo-u-rat-od-kojeg-su-obje-crkve-gubitnici-izgubismo-zivu-crkvu-narod-netko-se-s-nama-poigrao/> (14.08.2021.).

³⁵⁰ Usp. A. JARM, Predstavnici vijeća Europe kod biskupa Kosa, u: *VĐSB*, 124 (1996.) 3, 201.

³⁵¹ Usp. HR-NAĐ-10-453/1996.

³⁵² Usp. *Isto*.

u manju baziliku. Ovaj počasni naslov konkatedrala je dobila još 1991., ali zbog ratnih okolnosti svečanost se nije mogla prije obaviti. Svečanosti su prisustvovali pravoslavni svećenici. Bio je pozvan i srijemski episkop, a budući da nije mogao doći poslao je brzojav.³⁵³

U vrijeme Domovinskog rata mogu se vidjeti susreti biskupa Kosa i biskupa Reformirane Crkve u nekoliko navrata.³⁵⁴ Tako ga je 27. veljače 1993. godine posjetio sa urednikom službenog časopisa Reformirane kršćanske Crkve u Sjedinjenim Državama.³⁵⁵ Posjetio ga je sa biskupom Milanom Opočensky.³⁵⁶ Naredna godina donijela još susreta sa biskupom Reformirane Crkve i njegovim gostima. Tako je u veljači trebao biti susrest sa nadbiskupom Reformirane Crkve u Mađarskoj Lorantom Hegedüs.³⁵⁷ U sklopu toga susreta biskup Kos je bio pozvan i na bogoslužje u Vinkovce na kojem nije mogao sudjelovati.³⁵⁸ Niti na susretu niti na bogoslužju nije bio biskup Kos nego njegov delegat kanonik Gejza Varga.³⁵⁹ I 16. kolovoza 1994. može se vidjeti susret biskupa Reformirane kršćanske Crkve u Hrvatskoj u pratnji predstavnika Evanđeoskog teološkog fakulteta u Osijeku sa biskupom Kosom.³⁶⁰ U prosincu 1995. posjetilo ga je Izaslanstvo Kongresa Sjedinjenih Američkih Država te biskup Reformirane kršćanske Crkve. Cilj posjeta je pripremi rad za ustrojstvo konferencije o pomirenju.³⁶¹

3.5.1. Susreti kardinala Kuharića i patrijarha Pavla

Domovinski rat je bila prilika za nove vrste dijaloga na razini Katoličke Crkve u Hrvatskoj i Srpske pravoslavne Crkve te su tada kardinal Kuharić i patrijarh Pavle organizirali četiri susreta. Osim njih na tim susretima sa Pravoslavne strane bili su i episkopi, a sa Katoličke i biskupi. Iako su susreti bili dobro osmišljeni, nisu dobili veliki odjek u javnosti, a time niti urodili plodom.

³⁵³ Usp. A. JARM, Dva pohoda naših biskupa Srijemskom dijelu biskupije, u: *VĐSB*, 124 (1996.) 12, 745-748.

³⁵⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1993., 27.02.1993.; HR-NAĐ-64-D 1993., 11.12.1993.; HR-NAĐ-64-D 1995., 23.10.1995.

³⁵⁵ Usp. HR-NAĐ-10-580/1993.

³⁵⁶ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 05.12.1993.; HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa biskupu Reformirane Crkve, 06.12.1993.

³⁵⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 05.02.1994.

³⁵⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa biskupu Reformirane Crkve, 08.02.1994.

³⁵⁹ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 05.03.1994.

³⁶⁰ Usp. Usp. HR-NAĐ-10-1633/1994.

³⁶¹ Usp. HR-NAĐ-10-2204/1995.

Prvi takav susret održan 07. svibnja 1991. u Srijemskim Karlovcima. O ovome biskup Ćiril u svoj dnevnik bilježi kako je doček pred sabornom Crkvom bio impozantan te kako je prisutan veliki broj episkopa i naroda. U crkvi su imali³⁶² „liturgijski doček“³⁶³ gdje ih je pozdravio srijemski episkop i patrijarh Pavle. Nakon toga je slijedio susret u u svečanoj sali. Susret je započeo neformalnim razgovorom te se nakon toga prešlo na redigiranje pripremljene izjave za javnost. O nekim dijelovima su prisutni govorili da se ispravi ili konkretnije dopuni. Na kraju je došlo i do prihvaćanja izjave za javnost. Izjava je pred novinarima i TV-om pročitana, a na pitanja su odgovarali novosadski episkop i šibenski biskup.³⁶⁴ Dalje biskup Kos u dnevnik bilježi: „u duhu Evanđelja, u svjetlu i sili Duha, svi moramo promijeniti vrijednosti, i čuvati, duhovno jedinstvo, ako ga nema s političkog gledišta na stanje i zvanje.“³⁶⁵ U izjavi mole da jugoslavenska kriza prođe u miru, bez ljudskih žrtava, bez uništavanja imovine i oskvrnuća svetinja te govore o povijesnoj situaciji u kojoj su se zajedno našle sestrinske Crkve. Pismo je upućeno rimokatoličkim, pravoslavnim i vjernicima drugih vjeroispovijesti, a u pismima apeliraju na mir i za to mole Boga.³⁶⁶

Dva mjeseca poslije susreta u *Izjavi o stanju u Slavoniji* spominje ovaj susret koji za njega ulijeva nadu.³⁶⁷ Susret u Srijemskim Karlovcima spominje se i u pismu patrijarhu Pavlu pod nazivom *Poziv i poslanje Crkve u ovim našim vremenima – posebno u Slavoniji i Baranji*. Radosno ga se prisjeća te kaže kako su pronađena zajednička duhovna stajališta i nastojanje obje strane u djelovanju u tom smislu.³⁶⁸

Idući susret koji se trebao dogoditi dva puta je odgođen. Jedan je trebao biti u Đakovu, a drugi u Banja Luci.³⁶⁹ Susret u Banja Luci je odgođen zbog navodne izjave kardinala Kuharića da je Srpska pravoslavna Crkva za rat,³⁷⁰ a protiv susreta u Đakovu je bio biskup Ćiril zbog događanja u Slavoniji.³⁷¹

³⁶² Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 07.05.1991.

³⁶³ *Isto*.

³⁶⁴ Usp. *Isto*.

³⁶⁵ *Isto*.

³⁶⁶ Usp. HR-NAĐ-10-995/1991.

³⁶⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Izjava biskupa Kosa o stanju u Slavoniji i Baranji, 03.07.1991.

³⁶⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 12.07.1991.

³⁶⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 06.08.1991.

³⁷⁰ Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, Katolička crkva u Hrvatskoj i ekumenizam u: *Bogoslovska smotra*, 65 (1995.) 3-4, 513-540, ovdje 523.

³⁷¹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 22.08.1991.

Susret se ipak održao u franjevačkom samostanu u Slavonskom Brodu 24. kolovoza 1991., a započeo je pozdravom i molitvom.³⁷² Biskup Kos je kao domaćin imao pozdravni govor koji uputio patrijarhu, kardinalu, episkopima i biskupima. Molitvu upućuje Gospi Brze Pomoći jer je u gradu i crkva posvećena Gospi Brze Pomoći. Po Gospi su izvedena velika djela milosrđa te ju moli da i po njima izvrši velika djela po njihovoj odgovornoj apostolskoj službi. Poruku susreta najsažetije se izražava riječima kojima je Strossmayer posvetio katedralu. Kao zaštitnike skupa biskup zaziva svetog Iliju i svetog Dimitrija koji su sveci i Istočne i Zapadne Crkve. Također moli i zagovor apostolskog zbora kako bi bili navjestitelji boljeg života i budućnosti oba naroda.³⁷³ O samom priopćenju kaže kako ima naglaske koji su prihvatljivi za obje strane, ali također navodi kako je nacrt same izjave izmijenjan te da izjava nije dovoljno određena. To se posebno odnosi na prilike u Hrvatskoj: Srpska pravoslavna Crkva ne osporava Hrvatskoj pravo na samostalnost, ali drže da to isto pravo imaju i Srbi u Krajini. Ujedno je ovo bio i prvi susret sa episkopom Lukijanom koji ima rezidenciju Dalju odakle je protjerano hrvatsko stanovništvo.³⁷⁴ U izjavi ponovno mole za mir, za prekid ratovanja, za poštene pregovore. To postavljaju kao zahtjev na koji se nitko ne smije oglušiti kako se ne bi okaljao pred Bogom i pred čovječanstvom. U izjavi mole vjernike da se s njima zajedno mole za mir.³⁷⁵

Treći susret je održan od 23. do 24. rujna 1992. u Bosseyu kod Ženeve.³⁷⁶ U izjavi biskupi i episkopi zahtijevaju da se zaustave neprijateljstva, krvoprolića i razaranja te da počnu pregovori. Nadalje, zahtijevaju oslobađanje svih ratnih zarobljenika i taoca kao i otpuštanje logora, zahtijevaju prestanak etničkih čišćenja, omogućavanje povratka na rodna ognjišta. Zajednički osuđuju sve zločine i ograđuju se od zločinaca, izražavaju zgražanje nad zlostavljanjima žena i djevojaka.³⁷⁷ „Pred Bogom, pred ljudima i pred vlastitom savješću obvezujemo se da ćemo upotrijebiti sva evanđeoska sredstva i sav utjecaj koji proizlazi iz našeg služenja i naše odgovornosti u Crkvi i društvu da se u svojoj državi i u svome narodu najodlučnije i javno založimo za mir, pravdu, slobodu, spasenje

³⁷² Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 24.08.1991.

³⁷³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pozdravni govor biskupa Kosa u Slavonskom Brodu na susretu kardinala Kuharića i patrijarha Pavla, 24.08.1991.

³⁷⁴ Usp. HR-NAĐ-64-D 1991., 24.08.1991.

³⁷⁵ Usp. HR-NAĐ-10-1592/1991.

³⁷⁶ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 21.09.1992/24.09.1992.

³⁷⁷ Usp. Još jedan susret u službi mira; u: *Glas Koncila*, 31 (1992.) 40, 1. 4-5. ovdje 5.

svih i svakog, za dostojanstvo i neotuđiva prava svake osobe i svakog naroda, za čovječnost i snošljivost, za praštanje i ljubav.“³⁷⁸

Posljednji susret na ovoj razini bio je 24. i 25. studenog 1992. u Ermatingen am Untereise na Bodenskom jezeru. Na ovom susretu su bili i predstavnici muslimanske zajednice.³⁷⁹ Drugi dan susreta su sastavljali zajedničku deklaraciju.³⁸⁰ Na ovom susretu naglasak je stavljen na zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini, a zaključci susreta slični su kao i kod prethodna tri.³⁸¹

U konačnici možemo uočiti da su ti susreti i izjave dane za javnost jesu pokušaj poziva na mir i na što veće međusobno razumijevanje u zadanim prilikama.

3.5.2. Briga za druge Crkvene zajednice

Razdoblje rata i poraća je razdoblje kada je bila zatražena pomoć biskupa Kosa u rješavanju problema koje su imali najčešće sa vlastima.

Da rat nije prva prilika u kojoj je pomagao pravoslavnima pokazuje i nabavka lijeka za sina broskog paroha, budući da lijek nije bilo moguće nabaviti u državi.³⁸² Već 1990. paroh Lazar Mišković je imao problem sa *Glasom Koncila* jer mu nisu slali neke brojeve te on moli biskupa Ćirila da za njega provjeri što je sa brojevima *Glasa Koncila* koje više ne prima u 1990. godini iako je od početka primao te želi i dalje primati bez obzira što je prota.³⁸³ Reakcija biskup Kosa je bila pismo uredništvu u kojem ih moli da se nastavi slati jer je paroh njegov prijatelj koji podržava ekumenske odnose i koji je svake godine bio na Molitvenoj osmini, kada ga nije bolest spriječila.³⁸⁴ Reakcija je bila uspješna, *Glas Koncila* je poslao brojeve koji su nedostajali.³⁸⁵

Gore navedena pomoć nije bila jedina prema Lazaru Miškoviću. Naime, 1992. godine na inicijativu sina Lazara Miškovića³⁸⁶ biskup šalje pismo Policijskoj upravi u Osijek te moli da se umirovljeni paroh može vratit u Osijek gdje bi se o njemu brinuo

³⁷⁸ Još jedan susret u službi mira, u: *Glas Koncila*, 31 (1992.) 40, 1. 4-5. ovdje 5.

³⁷⁹ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 24.11.1992.

³⁸⁰ Usp. HR-NAĐ-64-D 1992., 25.11.1992.

³⁸¹ Usp. J. BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i domovinski rat 1991.- 1995.*, Zagreb, 2017., 187-189.

³⁸² Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa časnim sestrama, 15.01.1983.

³⁸³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, 15.07.1990.

³⁸⁴ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa uredništvu Glasa Koncila, 17.07.1990.

³⁸⁵ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, 24.07.1990.

³⁸⁶ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo sina Lazara Mišković biskupu Kosu, 17.09.1992.

njegov sin. Paroh je iz Osijeka otišao jer je bio na liječenju u Srijemskoj Kamenici te više povratak u Osijek nije bio moguć. Sklonio se u manastir Hopovo. U pismu je naznačio njihovu povezanost za Uskrs i Božić kada je paroh također izrazio želju za povratkom u Osijek. Isto tako spominje i njihove veze prije odlaska iz grada.³⁸⁷ Ponovno je reakcija biskupa Kosa imala uspjeh jer se paroh vratio Osijek gdje je kasnije i umro.

Značenje dugogodišnjeg prijateljstva koje je imao sa Žarkom Kosićem još jednom je pokazano i to prilikom zamolbe policijskoj postaji za izdavanje putovnice unuku paroha Kosića.³⁸⁸ U istraživanju nije pronađeno pismo koje bi bilo potvrda uspješnosti ili neuspješnosti ovog zahvata, međutim, ovo pismo je dokaz pokušaja pomoći od strane biskupa Kosa.

Može se zamijetiti kako je pisao županu Brodsko-posavske županije o povratku pravoslavnog paroha u Slavonski Brod. U odgovoru župan ističe kako vjeruje da će se po zakonu paroh moći vratiti, ali napominje kako je paroh otišao kada su počela granatiranja grada.³⁸⁹ Pismo koje je poslao kao odgovor županu pokazuje njegov stav prema rušenjima sakralnih objekata³⁹⁰ te ističe: „ipak nam ne služi na korist rušenje većeg broja sakralnih objekata i nakon oružanih sukoba“.³⁹¹ Prema pismu župana može se pretpostaviti kako se paroh uspio vratiti u grad.

O biskupovom zalaganju za druge kršćanske zajednice govori i primjer kada je Slovačka evangelička Crkva imala problem sa dobivanjem dozvole za gradnju pomoćne prostorije uz crkvu. Tom prigodom biskup Kos je pisao županijskom uredu kako bi Slovačka evangelička Crkva dobila dozvolu. Uz pomoć biskupa Kosa dobiveno je pozitivno rješenje.³⁹² Isto tako biskup Reformirane Crkve šalje pismo biskupu Kosu u kojem mu zahvaljuje za njegovu zauzetost za župnike njegove Crkve u ministarstvu.³⁹³

Sve su ovo samo neki od primjera u kojima biskup Kos pokazuje svoju brigu i za druge Crkve i crkvene zajednice.

³⁸⁷ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Policijskoj upravi Osijek, 01.07.1992.

³⁸⁸ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Policijskoj upravi Slavonski Brod, 14.08.1992.

³⁸⁹ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo župana Brodsko-posavske županije biskupu Kosu, 22.02.1995.

³⁹⁰ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa županu Brodsko-posavske županije, 01.03.1995.

³⁹¹ *Isto.*

³⁹² Usp. HR-NAĐ-10-591/1995.

³⁹³ Usp. HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 10.12.1996.

Zaključak

Kao što smo rekli u uvodu u ovaj rad, nakana ovog rada bila je prikazati ekumenska nastojanja biskupa Ćirila Kosa. Iz rada se jasno moglo uočiti ono što je omogućilo biskupu Kosu takvo djelovanje kakvo je imao. Tu je, dakako, ne samo geografski položaj biskupije nego i duga ekumenska tradicija biskupije, ali i prvi koraci u Kosovoj svećeničkoj službi u kojoj je već kao svećenik pokazao svoju ekumensku zauzetost.

Tako je i životni put biskupa Kosa bio onaj koji ga je usmjerio za kasnije bolje razumijevanje potreba za ekumenizmom. Stoga je u ovom radu i predstavljen kao osoba koja se zalagala za ekumenizam i Kristovo „da svi budu jedno“ (Iv 17, 21). Tako je već kao svećenik bio u župama gdje je bilo katoličko i pravoslavno stanovništvo. Njegova ekumenska nastojanja vidljiva su u proslavama koje je organizirao i koje je posjećivao. Neke od većih proslava u vrijeme njegovog biskupskog djelovanja su: Prijenos moći svete Anastazije u Srijemsku Mitrovicu, 75. obljetnica smrti biskupa Strossmayera, 100 godina posvete katedrale, proglašenje konkatedrale u Srijemskoj Mitrovici, Jubilarna godina svetog Metoda te 750. obljetnica prvog spomena grada Đakova. Jedan bitan ekumenski događaj za Đakovo i za biskupa Kosa bio je također i VIII. Međufakultetski ekumenski simpozij. U svim tim, ali i drugim, prigodama Kos je pokazivao svoju ekumensku zauzetost te nije propuštao pozvati subraću drugih Crkava i crkvenih zajednica na proslave na kojima je često znao progovoriti o potrebi jedinstva među kršćanima. Također u svojim govorima i propovijedima često se pozivao na jedinstvo koje je bilo bitno biskupu Strossmayeru, njegovu predšasniku, koji je jedinstvu crkava posvetio i katedralu u kojoj je stolovao.

Kosovo ekumensko djelovanje bilo je u duhu Drugog vatikanskog sabora. Tako je djelujući u koncilskom duhu posebno djelovao na tragu dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*. U svojim izlaganjima koristio je ovaj dekret kao i mnoge druge, tada aktualne, ekumenske dokumente. Osim dokumenata, nije se ustručavao spominjati niti aktualna ekumenska događanja, a zagovor za jedinstvo molio je od zajedničkih svetaca Istoka i Zapada, kao i od Marije koja je štovana na Istoku i Zapadu.

U konačnici, može se reći da je bio biskup koji je primjećivao znakove vremena i koji se znao nositi sa situacijama koje nisu bile nimalo jednostavne za ekumenski dijalog. Ovo se posebno uočava u vremenu Domovinskog rata. Tada je sudjelovao na susretima kardinala Kuharića i patrijarha Pavla, pratio događanja koja se dešavaju kao i izjave

predstavnik Srpske pravoslavne Crkve te je, kada je bila potreba, pisao pisma predstavnicima Srpske pravoslavne Crkve zalažući se za mir.

U svemu, možemo reći da je biskup Kos na razne načine pokazao svoju ekumensku zauzetost i otvorenost te je imao osjećaja i za pripadnike drugih Crkava i crkvenih zajednica. U tom smislu, s pravom se može ustvrditi da je nastavio rad na jedinstvu među kršćanima što je na našim područjima započeo na poseban način biskup Josip Juraj Strossmayer.

Bibliografija

1. Izvori

HR-NAĐ-10-1031/1986.
HR-NAĐ-10-1145/1976.
HR-NAĐ-10-1330/1981.
HR-NAĐ-10-1348/1991.
HR-NAĐ-10-1363/1974.
HR-NAĐ-10-1592/1991.
HR-NAĐ-10-1614/1991.
HR-NAĐ-10-1633/1994.
HR-NAĐ-10-1669/1986.
HR-NAĐ-10-1700/1990.
HR-NAĐ-10-1712/1986.
HR-NAĐ-10-2026/1989.
HR-NAĐ-10-2057/1990.
HR-NAĐ-10-2098/1983.
HR-NAĐ-10-2200/1990.
HR-NAĐ-10-2204/1995.
HR-NAĐ-10-2217/1982.
HR-NAĐ-10-2260/1979.
HR-NAĐ-10-2303/1978.
HR-NAĐ-10-2372/1976.
HR-NAĐ-10-2403/1976.
HR-NAĐ-10-2647/1975
HR-NAĐ-10-273/1984.
HR-NAĐ-10-287/1994.
HR-NAĐ-10-311/1997.
HR-NAĐ-10-317/1995.
HR-NAĐ-10-318/1981.
HR-NAĐ-10-324/1991.

HR-NAĐ-10-335/1990.
HR-NAĐ-10-358/1993.
HR-NAĐ-10-375/1975.
HR-NAĐ-10-412/1982.
HR-NAĐ-10-433/1978.
HR-NAĐ-10-435/1975.
HR-NAĐ-10-453/1996.
HR-NAĐ-10-463/1996.
HR-NAĐ-10-580/1993.
HR-NAĐ-10-591/1995.
HR-NAĐ-10-595/1981.
HR-NAĐ-10-700/1988.
HR-NAĐ-10-741/1978.
HR-NAĐ-10-862/1975.
HR-NAĐ-10-889/1989.
HR-NAĐ-10-973/1995.
HR-NAĐ-10-995/1991.
HR-NAĐ-10-999/1986.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, pred Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Angelarija biskupu Kosu, Božić 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Božić 1988.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1989.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Gavrila biskupu Kosu, Uskrs 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1986.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Jovana biskupu Kosu, Božić 1988.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhiepiskopa Mihaila biskupu Kosu, Božić 1995.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Bosanca biskupu Kosu, Božić 1993.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanac biskupu Kosu, Uskrs 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Uskrs 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Božić 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidara Bosanca biskupu Kosu, Uskrs 1991.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Božić 1986.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1995.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi biskupu Kosu, Uskrs 1991.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka biskupa Andreja Beredi, Uskrs 1993.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1986.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Uskrs 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1993.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Božić 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka dekana bogoslovnog fakulteta u Beogradu biskupu Kosu, Uskrs 1995.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 16.12.1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Uskrs 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, Uskrs 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Božić 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Uskrs 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Save biskupu Kosu, Božić 1988.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa Save biskupu Kosu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka episkopa srednjoeuropskog biskupu Kosu, Božić 1995.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, 14.12.1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1988.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1992.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić 1996.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Božić, 1993.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1990.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1991.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1993.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, Uskrs 1996.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Božić 1992.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Božić 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Božić 1995.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1990.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1993.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1995.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, Uskrs 1996.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka obitelji Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1987.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka obitelji Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Mišković biskupu Kosu, Uskrs 1994.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1985.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1992.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Božić 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Uskrs 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Uskrs 1991.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, Uskrs 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, 20.12.1986.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, Božić 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Petra Samardžije biskupu Kosu, Uskrs 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupa Kosu, Božić 1995.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, 14.04.1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1992.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Božić 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1991.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Veselina Petrović biskupu Kosu, Uskrs 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka paroha Žarka Kosića biskupu Kosu, Uskrs 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskup Kosu, Božić 1986.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Božić 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Božić 1988.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Uskrs 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Uskrs 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1992.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Božić 1995.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, pred Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, pred Uskrs 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1991.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1995.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, Uskrs 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1992.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1995.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Božić 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1991.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka protinice Kosić biskupu Kosu, Uskrs 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1985.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1988.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1989.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka slavonskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1991.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1986.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1988.

HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1992.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1989.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka srijemskog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1994.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruga paroha Samardžije biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge arhijerejskog zamjenika Bosanac biskupu Kosu,
26.01.1995.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, 21.03.1989.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, Božić 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, Uskrs 1993.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka supruge paroha Samardžije biskupu Kosu, Uskrs 1996.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, 22.12.1986.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, pred Uskrs 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, Božić 1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, 20.03.1989.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, Božić 1990.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka tuzlansko-zvorničkog episkopa biskupu Kosu, Uskrs 1991.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 06.05.1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 14.12.1987.
HR-NAĐ-64-Č Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, Božić 1988.
HR-NAĐ-64-Č Primjer čestitke biskupa Kosa za pravoslavne, Božić 1991.
HR-NAĐ-64-Č Primjer čestitke biskupa Kosa za pravoslavne, Uskrs 1995.
HR-NAĐ-64-Č Primjer čestitke pravoslavcima biskupa Kosa, Uskrs 1996.
HR-NAĐ-64-D 1975., 22.11.1975.
HR-NAĐ-64-D 1975., 24.01.1975.
HR-NAĐ-64-D 1975., 25.05.1975.
HR-NAĐ-64-D 1976., 08.01.1976.
HR-NAĐ-64-D 1976., 20.03.1976.

HR-NAĐ-64-D 1976., 25.01.1976.
HR-NAĐ-64-D 1977., 15.05.1977.
HR-NAĐ-64-D 1977., 25.01.1977.
HR-NAĐ-64-D 1979., 08.01.1979.
HR-NAĐ-64-D 1979., 25.01.1979.
HR-NAĐ-64-D 1979., 28.10.1979.
HR-NAĐ-64-D 1980., 06.07.1980.
HR-NAĐ-64-D 1980., 08.04.1980.
HR-NAĐ-64-D 1980., 25.01.1980.
HR-NAĐ-64-D 1981., 06.09.1981.
HR-NAĐ-64-D 1981., 08.01.1981.
HR-NAĐ-64-D 1981., 25.01.1981.
HR-NAĐ-64-D 1982., 05.11.1982.
HR-NAĐ-64-D 1982., 08.01.1982.
HR-NAĐ-64-D 1982., 24.01.1982.
HR-NAĐ-64-D 1982., 25.01.1982.
HR-NAĐ-64-D 1982., 25.07.1982.
HR-NAĐ-64-D 1982., 26.09.1982.
HR-NAĐ-64-D 1983. 08.01.1983.
HR-NAĐ-64-D 1983., 25.01.1983.
HR-NAĐ-64-D 1984., 17.06.1984.
HR-NAĐ-64-D 1984., 18.03.1984.
HR-NAĐ-64-D 1984., 21.01.1984.
HR-NAĐ-64-D 1984., 22.01.1984.
HR-NAĐ-64-D 1984., 25.01.1984.
HR-NAĐ-64-D 1985., 04.10.1985.
HR-NAĐ-64-D 1985., 04.11.1985
HR-NAĐ-64-D 1985., 20.01.1985.
HR-NAĐ-64-D 1985., 27.10.1985.
HR-NAĐ-64-D 1986., 01.06.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 08.01.1986.

HR-NAĐ-64-D 1986., 08.09.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 08.11.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 13.04.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 15.06.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 21.03.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 25.01.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 25.03.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 25.10.1986.
HR-NAĐ-64-D 1986., 29.05.1986.
HR-NAĐ-64-D 1987., 04.10.1987
HR-NAĐ-64-D 1987., 06.12.1987.
HR-NAĐ-64-D 1987., 16.10.1987.
HR-NAĐ-64-D 1987., 18.01.1987.
HR-NAĐ-64-D 1987., 20.08.1987.
HR-NAĐ-64-D 1987., 25.01.1987.
HR-NAĐ-64-D 1988., 05.06.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 06.06.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 08.01.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 10.07.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 24.01.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 25.02.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 25.09.1988.
HR-NAĐ-64-D 1988., 31.07.1988.
HR-NAĐ-64-D 1989., 01.10.1989.
HR-NAĐ-64-D 1989., 06.02.1989.
HR-NAĐ-64-D 1989., 07.05.1989.
HR-NAĐ-64-D 1989., 14.05.1989.
HR-NAĐ-64-D 1989., 22.01.1989.
HR-NAĐ-64-D 1989., 23.02.1989.
HR-NAĐ-64-D 1989., 27.02.1989.
HR-NAĐ-64-D 1990., 02.02.1990.

HR-NAĐ-64-D 1990., 02.12.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 04.03.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 05.11.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 07.01.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 08.01.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 10.04.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 14.01.1990.
HR-NAĐ-64-D 1990., 21.01.1990.
HR-NAĐ-64-D 1991., 01.02.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 05.01.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 06.08.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 07.03.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 07.05.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 09.11.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 10.03.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 11.05.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 11.07.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 16.02.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 18.08.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 18.10.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 19.06.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 22.08.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 23.10.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 24.08.1991.
HR-NAĐ-64-D 1991., 25.01.1991.
HR-NAĐ-64-D 1992., 11.02.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 14.07.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 16.04.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 21.09.1992/24.09.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 24.11.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 25.11.1992.

HR-NAĐ-64-D 1992., 26.02.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 26.03.1992.
HR-NAĐ-64-D 1992., 26.10.1992.
HR-NAĐ-64-D 1993., 02.09.1993.
HR-NAĐ-64-D 1993., 11.12.1993.
HR-NAĐ-64-D 1993., 14.08.1993.
HR-NAĐ-64-D 1993., 24.01.1993.
HR-NAĐ-64-D 1993., 27.02.1993.
HR-NAĐ-64-D 1994., 01.04.1994.
HR-NAĐ-64-D 1994., 23.01.1994.
HR-NAĐ-64-D 1994., 23.05.1994.
HR-NAĐ-64-D 1994., 27.07.1994.
HR-NAĐ-64-D 1995., 22.01.1995.
HR-NAĐ-64-D 1995., 23.10.1995.
HR-NAĐ-64-D 1996., 21.01.1996.
HR-NAĐ-64-D 1997., 19.01.1997.
HR-NAĐ-64-K Blagdan sv. Tripuna, 03.02.1976.
HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanac biskupu Kosu, o Božiću 1983.
HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanac biskupu Kosu, 24.05.1983.
HR-NAĐ-64-K Čestitka arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanac biskupu Kosu, pred Božić 1984.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa arhijerejskog zamjenika Božidar Bosanca, 29.12.1983.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa arhijerejskom zamjenika Bosancu, 27.12.1984.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 18.12.1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 18.12.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 20.12.1979.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 27.12.1984.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 28.12.1982.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Andreju, 29.12.1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 18.04.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 18.12.1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 18.12.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 20.12.1979.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 26.12.1977.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 29.12. 1978.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 29.12.1979.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, na Uskrs 1979.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Emilijanu, Uskrs 1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 18.12.1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 18.12.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 20.12. 1979.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 28.12.1982.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 29.12. 1978.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 29.12.1984.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Nikanoru, Uskrs 1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa episkopu Savi, Uskrs 1990.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, 27.12.1984.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, 29.12.1983.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, Uskrs 1989.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa parohu Lazaru Miškoviću, 15.04.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 18.04.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 18.12.1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 18.12.1981.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 26.12.1977.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 27.12.1984.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 28.12.1982.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 29.12.1978.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 29.12.1983.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, 30.03.1980.
HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa patrijarhu Germanu, Uskrs 1990.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa srijemskom episkopu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadno europskom episkopu, 29.12.1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, 18.12.1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, 28.12.1982.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, 29.12.1984.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu arhiepiskopu Gavrilu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Andreju, 17.04.1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Andreju, Uskrs 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Nikanoru, 26.12.1977.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Nikanoru, 29.12.1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu episkopu Nikanoru, na Uskrs 1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu patrijarhu Germanu, 20.12.1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka biskupa Kosu patrijarhu Germanu, na Uskrs 1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Božić 1982.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 15.12.1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 18.12.1985.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, 24.12.1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Božić 1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Božić 1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Andreja biskupu Kosu, Uskrs 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1975.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1977.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1978.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Božiću 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Uskrsu 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, o Uskrsu 1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Emilijana biskupu Kosu, travanj 1975.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Jovana biskupu Kosu, pred Božić 1984.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Makarija biskupu Kosu, o Božiću 1977.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Božić 1982.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1975.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1977.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1978.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Božiću 1984.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, o Uskrsu 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, pred Božić 1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka episkopa Nikanora biskupu Kosu, Uskrs 1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka jeromonaha Georgija biskupu Kosu, 25.04.1990.

HR-NAĐ-64-K Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, 05.12.1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka mitropolita Jovana biskupu Kosu, 23. 12.1982.

HR-NAĐ-64-K Čestitka paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, pred Uskrs 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka paroha Veselina Petrovića biskupu Kosu, 26.04.1989.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1975.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1976.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1977.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Božiću 1978.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, o Uskrsu 1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1979.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1982.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1983.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Božić 1984.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Uskrs 1980.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Germana biskupu Kosu, pred Uskrs 1981.

HR-NAĐ-64-K Čestitka patrijarha Pavla biskupu Kosu, pred Božić 1991.

HR-NAĐ-64-K Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 27.01.1982.

HR-NAĐ-64-K Čestitka zapadnoeuropskog episkopa biskupu Kosu, 02.01.1984.

HR-NAĐ-64-K Govor biskupa Kosa na Saboru protestantsko- evanđeoskog vijeća i Konferencija za duhovnu obnovu „Vrijeme za mir i nadu“, 26.05.1994.

HR-NAĐ-64-K Govor biskupa Kosa prilikom posvete pravoslavnog hrama u Osijeku, 28.10.1979.

HR-NAĐ-64-K Homilija biskupa Kosa završnog dana teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, 18.01.1996.

HR-NAĐ-64-K Izjava biskupa Kosa o stanju u Slavoniji i Baranji, 03.07.1991.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa biskupu Reformirane Crkve, 06.12.1993.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa biskupu Reformirane Crkve, 08.02.1994.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa časnim sestrama, 15.01.1983.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju Frušić, 20.06.1980.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa episkopu Emilijanu, 03.10.1978.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 05. 10. 1978.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Europäischer Hilfsfonds, 13.01.1987.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa parohu Lazaru Miškoviću, 17.02.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa parohu Petru, 03.12.1986.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 06.05.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 12.07.1991.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa patrijarhu Pavlu, 17.08.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Policijskoj upravi Osijek, 01.07.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Policijskoj upravi Slavonski Brod, 14.08.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa Slovenskom Ekumenskom svetu, 18. travanj 1975.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa uredništvu Glasa Koncila, 17.07.1990.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa zapadnoeuropskom episkopu, Uskrs 1989.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosa županu Brodsko-posavske županije, 01.03.1995.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosu episkopu Nikanoru, 12. 08. 1978.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Kosu parohu Lazaru Miškoviću, 26.01.1981.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 05.02.1994.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 05.03.1994.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 05.12.1993.

HR-NAĐ-64-K Pismo biskupa Reformirane Crkve biskupu Kosu, 10.12.1996.

HR-NAĐ-64-K Pismo don Žarka Brzića biskupu Kosu, 10.01.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Andreja biskupu Kosu, 18.01.1981.

HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Andreja Frušić biskupu Kosu, 17.06.1980.

HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Emilijana biskupu Kosu, 29.09.1978.

HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Nikanora biskupu Kosu, 03.10.1978.

HR-NAĐ-64-K Pismo episkopa Nikanora biskupu Kosu, 09. 08. 1978.

HR-NAĐ-64-K Pismo gvardijana Kapucinskog samostana Osijek biskupu Kosu, 08.01.1980.

HR-NAĐ-64-K Pismo gvardijana Kapucinskog samostana Osijek biskupu Kosu, 04.01.1982.

HR-NAĐ-64-K Pismo paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, 15.07.1990.

HR-NAĐ-64-K Pismo paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, 17.10.1979.

HR-NAĐ-64-K Pismo paroha Lazara Miškovića biskupu Kosu, 24.07.1990.

HR-NAĐ-64-K Pismo sina Lazara Miškovića biskupu Kosu, 17.09.1992.

HR-NAĐ-64-K Pismo župana Brodsko-posavske županije biskupu Kosu, 22.02.1995.

HR-NAĐ-64-K Pozdrav biskupa Kosa na Molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana, 25.01.1975.

HR-NAĐ-64-K Pozdravni govor biskupa Kosa u Slavonskom Brodu na susretu kardinala Kuharića i patrijarha Pavla, 24.08.1991.

HR-NAĐ-64-K Razgovor biskupa Mons Ćirila Kosa u studiju Radio- Djakovo, 24.12.1991.

HR-NAĐ-64-K Uskrsna čestitka biskupa Kosa na radio-Osijeku, Uskrs 1991.

HR-NAĐ-64-T 275/85

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 01.06.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 02.11.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Andreju, 30.09.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa slavonskom episkopu Lukijanu, 01.06.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa episkopu Nikanoru, 01.06.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo biskupa Kosa mitropolitu Jovanu, 01.06.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo episkopa Andreja biskupu Kosu, 02.10.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo episkopa Andreja biskupu Kosu, 12.06.1985.

HR-NAĐ-64-T 275/85 Pismo episkopa Nikanora biskupu Kosu, 04.06.1985.

HR-NAĐ-64-T Govor biskupa Kosa o 75. obljetnici smrti biskupa Josipa Jurja Strossmayera, 27.04.1980.

HR-NAĐ-64-T Homilija biskupa Kosa na proslavi svete Anastazije u Zadru, 15.01.1976.

HR-NAĐ-64-T Katedrala H

HR-NAĐ-64-T Nagovor na Sveti četvrtak, 16.04.1981.

HR-NAĐ-64-T Propovijed biskupa Kosa na svjetskoj molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana, 21.01.1990.

HR-NAĐ-64-T Propovijed za sv. Poliona, 27.04.1953.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1989.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I/1975.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I/1983.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I/1985.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I/1985.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, II/1975.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, II/1977.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, II/1979.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, II/1982.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1980.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1984.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1986.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1987.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1989.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, III/1984.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, III/1988.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1990.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1990.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, I-II/1991.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, II-III/1981.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, III-IV/1988.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, IV-V/1986.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, IX/1981.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, VII-VIII-IX/1987.

Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, VI-VII/1986.
Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, VI-VII/1986.
Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, V-VI/1975.
Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, XII/1989.
Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, XI-XII/1986.
Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, X-XI/1974.
Okružnice i obavijesti biskupskog ordinarijata u Đakovu, X-XI/1987.

2. Ostala literatura

- AKMADŽA, Miroslav, Biskup Ćiril Kos i komunističke vlasti 1974.- 1990., u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“- Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 27-63.
- ARAČIĆ, Pero – PAVLOVIĆ, Anto, Naglasci biskupa Ćirila Kosa u vođenju Biskupije, u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“- Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 1-18.
- BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ, Julija, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i domovinski rat 1991.- 1995.*, Zagreb, 2017.
- BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Pastirski poziv svim članovima Katoličke Crkve u Jugoslaviji na oživljavanje ekumenskog duha i nastojanja*, Zagreb, 1974., br. 1-11.
- BLAŽEVIĆ, Velimir, *Katolička crkva u Hrvata u službi mira i stvaranja samostalne Hrvatske*, Zagreb, 2002.
- ČEČATKA, Antun, *Viđenje Crkva J. J. Strossmayera (1815.- 1905.)*, Đakovo, 2001.
- Dekret o ekumenizmu, u: *VDB*, 18 (1965.) 1, 3-9.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Unitatis redintegratio. Dekret o ekumenizmu, u: Dokumenti*, Zagreb, 2008.
- Izrazi sućuti, u: *VDSB*, 131 (2003.) 7-8, 498-510.
- JAPUNDŽIĆ, Antun, Ekumenski rad biskupa Ćirila Kosa, u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIĆ (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“- Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o

100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 207-221.

- JAPUNDŽIĆ, Antun, Trebaju li nam međufakultetski ekumenski simpoziji?, u: *Diacovensia*, 26 (2018.) 4, 547- 549.
- JARM, Antun, Dva pohoda naših biskupa Srijemskom dijelu biskupije, u: *VĐSB*, 124 (1996.) 12, 745-748.
- JARM, Antun, Predstavnici vijeća Europe kod biskupa Kosa, u: *VĐSB*, 124 (1996.) 3, 201.
- Još jedan susret u službi mira, u: *Glas Koncila*, 31 (1992.) 40, 1. 4-5.
- Jubilarna Metodova godina, u: *VĐB*, 38 (1985.) 11, omot
- KOS, Ćiril Riječ biskup Ćirila na susretu biskupa iz ex- Jugoslavije sa Svetim Ocem, u: *VĐSB*, 123 (1995.) 12, 626-627.
- KOS, Ćiril, »Ambulate in dilectione - hodite u ljubavi«, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2-3, 499-501.
- KOS, Ćiril, Biskupova riječ, u: *Diacovensia*, 1 (1993.) 1, 9-10.
- KOS, Ćiril, Pozdravni govor biskupa mons dr. Ćirila Kosa na otvorenju znanstvenog skupa „Đakovo 750 godina“ u Zagrebu 15. XI. 1989., u: *VĐSB*, 118 (1990.) 1., 5-7.
- KOS, Ćiril, Štovanje Majke Božje na kršćanskom Istoku, u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, 80 (1942.) 8 i 10., 60- 63., 77-79.
- KRALJEVIĆ-ČILIĆ, Snježana, Ispraćaj i ukop biskupa Ćirila Kosa, u: *VĐSB*, 131 (2003.) 7-8, 488-497.
- Kronologija slavlja, u: *VĐSB*, 38 (1985.) 7-8, 99-118.
- KUŠEN, Dražen, *Prostori ekumenizma. Biskupija đakovačka ili bosanska i srijemska kao locus oecumenismi: 1959.-1990.*, Zagreb, 2006.
- MARAČIĆ, Ljubomir, Razgovor s đakovačkim biskupom u povodu stote obljetnice katedrale, ne samo biser arhitekture u: *Veritas*, 245 (1982.) 9, 8-11.
- Na svečanom euharistijskom slavlju u Đakovačkoj katedrali 13. rujna 1988. godine biskup Ćiril Kos uz kojega je bio i beogradski nadbiskup dr. Franc Perko propovijedao je okupljenim sudionicima simpozija i vjernicima, u: *VĐSB*, 41 (1988.) 10, 171-172.
- Nagovor novog biskupa msgr-a Ćirila Kosa, u: *VĐB*, 27 (1974.) 4, 78-79.
- Pozdrav biskupa- ordinarija mons. Ćirila Kosa na glavnoj svečanosti 24. listopada u župskoj crkvi u Srijemskoj Mitrovici, *VĐB*, 29 (1976.) 11, 204-205.
- Pozdravni govor biskupa Ćirila Kosa, u: *VĐSB*, 52 (1989.) 6., 108.
- REBIĆ, Adalbert, FUČAK, Jerko, DUDA, Bonaventura (ur.), *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jerusalem«*, Zagreb, 2016.

- Riječ pozdrava biskupa domaćina Ćirila Kosa na otvorenju simpozija u dvorani svetog Metoda u svećeničkom domu: 13. rujna 1988., u: *VDSB*, 41 (1988.) 10, 171- 172.
- SRAKIĆ, Marin, „Nisam se prepoznao!“, u: J. BRATULIĆ, P. ARAČIĆ, M. ĆURIC (ur.), „*In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života*“ - Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 100. godišnjici rođenja dr. h. c. biskupa Ćirila Kosa, Đakovo, 19. studenog 2019., Zagreb-Đakovo, 2020., 65-103.
- SRAKIĆ, Marin, *Cruce et labore- Križem i radom*, Đakovo 2014.
- SRAKIĆ, Marin, In caritate, humilitate et vitae simplicitate, oproštajni govor mons. Marina Srakića, biskupa đakovačkog i srijemskog, u: *VDSB*, 131 (2003.) 7-8, 483-485.
- SRAKIĆ, Marin, *Opjevajmo slavne muževe*, Đakovo, 2013.
- Susret biskupa Srakića i episkopa Lukijana u Vukovaru "Gurnuti smo u rat od kojeg su obje Crkve gubitnici. Izgubismo živu Crkvu, narod. Netko se s nama poigrao"*, Zagreb, 1997. Dostupno na: <https://ika.hkm.hr/novosti/susret-biskupa-srakica-i-episkopa-lukijana-u-vukovarugurnuti-smo-u-rat-od-kojeg-su-obje-crkve-gubitnici-izgubismo-zivu-crkvu-narod-netko-se-s-nama-poigrao/> (14.08.2021.).
- ŠEŠO, Ivan, Proslava 750. obljetnice biskupskog grada Đakova, u: *VDSB*, 52 (1989.) 10, 167-170.
- ŠKVORČEVIĆ, Antun, Katolička crkva u Hrvatskoj i ekumenizam u: *Bogoslovska smotra*, 65 (1995.) 3-4, 513-540.
- VARGA, Gejza, 100 godina posvete Strossmayerove katedrale (1882- 1982), u: *VDB*, 35 (1982.) 10, 171-172.
- VARGA, Gejza, Povratak sv. Anastazije u Sirmium, u: *VDB*, 29 (1976.) 11, 203.
- VARGA, Gejza, Uz desetogodišnjicu biskupske službe Msgra Ćirila Kosa đakovačkog i srijemskog biskupa 1974-17.III.-1984, u: *VDSB*, 37 (1984.) 3, 43-44.
- Vatican cardinal supports common Easter date for Catholics, Orthodox*, Vatikan 2021. Dostupno na: <https://www.catholicnewsagency.com/news/246838/vatican-cardinal-supports-common-easter-date-for-catholics-orthodox> (10.08.2021.)
- ZIRDUM, Ivan, 8. Međufakultetski ekumenski simpozij u Đakovu, u: *VDSB*, 41 (1988.) 10, 167-171.

Sadržaj

Sažetak	1
Summary	2
Uvod.....	3
1. Ekumenizam prije biskupske službe biskupa Ćirila Kosa	4
1.1. Ekumenizam u biskupiji prije biskupa Kosa	4
1. 2. Biografija biskupa Ćirila Kosa	5
2. Ekumenska nastojanja biskupa Kosa u proslavama	10
2. 1. Prijenos moći svete Anastazije u Srijemsku Mitrovicu	14
2. 2. Obljetnica smrti biskupa Strossmayera.....	15
2. 3. Obljetnica posvete Strossmayerove katedrale	15
2. 4. Proglašenje konkatedrale u Srijemskoj Mitrovici.....	16
2. 5. Jubilarna godina Svetoga Metoda.....	17
2.5.1. Jubilarna godina svetog Metoda u Makedoniji.....	19
2.5.2. Jubilarna godina svetog Metoda u Srijemskoj Mitrovici.....	19
2. 6. VIII. Međufakultetski ekumenski simpozij	20
2. 7. Obljetnica prvog spomena grada Đakova	22
2. 8. Pravoslavne proslave	23
2.8.1. Posvete Crkvi	24
2.8.2. Posvećenja, ustoličenja i imenovanja za episkope.....	26
2. 9. Proslave ostalih crkvenih zajednica	28
3. Ekumenizam biskupa Ćirila Kosa.....	30
3.1. Molitvene osmine za jedinstvo kršćana	31
3.1.1. Molitvena osmina 1991.	38
3.2. Ekumenske kapelice	40
3. 3. Izrazi sućuti i sahrane	41
3.4. Neslužbeni posjeti i veze	43

3.4.1. Božić i Uskrs.....	44
3.5. Mir i ekumenizam u nemirnom vremena Domovinskog rata	51
3.5.1. Susreti kardinala Kuharića i patrijarha Pavla	56
3.5.2. Briga za druge Crkvene zajednice	59
Zaključak	61
Bibliografija	63
1. Izvori	63
2. Ostala literatura.....	80
Sadržaj	83